

LIETUVOS KARIUOMENĖS KARININKŲ RENGIMAS TARPUKARIU (1919–1940 M.)

Doc. dr. Feliksas Žigaras

DOI: <https://doi.org/10.47459/ka.2021.36.3>

Anotacija. Šiame straipsnyje, remiantis archyvine medžiaga, literatūros šaltiniais, taikant istorinį, chronologinį tyrimo metodus, tiriama ir vertinama tarpukario (1919–1940 m.) Lietuvos kariuomenės karininkų rengimo ir jų kvalifikacijos kėlimo sistema (Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokykla, Karo aviacijos mokykla, Aspirantų tarnyba, Vytauto Didžiojo karininkų kursai, Aukštieji karo technikos karininkų kursai, Vytauto Didžiojo aukštoji karo mokykla, įvairūs ilgalaikiai ir trumpalaikiai kursai, Lietuvos kariuomenės karininkų studijos užsienyje ir kt.).

Pagrindiniai žodžiai: Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokykla, Karo aviacijos mokykla, Aspirantų tarnyba, Vytauto Didžiojo karininkų kursai, Aukštieji karo technikos kursai, Vytauto Didžiojo aukštoji karo mokykla, karininkų rengimas kariniam jūrų laivynui, karininkų studijos ir kvalifikacijos kėlimas užsienyje.

ĮVADAS

1918 m. vasario 16 d. d. atkūrus Lietuvos valstybę ir pradėjus organizuoti jos kariuomenę, kuri galėtų atremti iš visų pusių besiveržiantį priešą, imta rūpintis jos mokymu ir kvalifikacijos kėlimu. Tam nesutrukdė nei lėšų, nei ginklų, nei kitų priemonių stoka. Lietuvos kariuomenė buvo kuriama nepaprastai sudėtingomis sąlygomis – įveikiant sunkius Pirmojo pasaulinio karo ir kaizerinės Vokietijos okupacijos padarinius ir kovojant su gausiais vidaus ir išorės priešais. Lietuvos krašto apsaugos ministerija, kariuomenės vadas, Generalinis (Kariuomenės) štabas buvo atsakingi ir už kariuomenės specialistų rengimą, karių mokymą.

Nuoseklus ir metodiškas kariuomenės mokymas pirmaisiais Lietuvos valstybės nepriklausomybės metais, puolant trims priešams – bolševi-

kams, bermontininkams ir lenkams, dėl ginklų, instruktorių, mokymo priemonių stokos ir aprūpinimo trūkumų buvo neįmanomas. Tačiau ir tais sunkiais laikais kariuomenės mokymas nebuvo visiškai apleistas ir, kiek leido to meto sąlygos, jos mokymu ir tobulinimu buvo rūpinamasi.

Sutelktomis lietuvių tautos ir jos formuojamos jaunos kariuomenės pastangomis Lietuvos nepriklausomybė buvo apginta ir sudarytos priedaidos valstybei toliau normaliai funkcionuoti. Pradėjus organizuoti pirmuosius dalinius (pirmasis įsakymas dėl kariuomenės formavimo išleistas Vilniuje 1918 m. lapkričio 23 d.), netrukus, t. y. 1919 m. sausio 25 d., Kaune buvo įsteigta ir Karo mokykla karininkams rengti, taip pat kursai karininkų kvalifikacijai kelti.

Pirmųjų entuziastų dėka sunkumų ir trukdžių mažėjo; karių skaičius didėjo ir pamažu susidarė palankios sąlygos kariuomenę kurti ir kartu mokyti. Karininkų rengimu ir jų tobulinimu susirūpinta pirmaisiais nepriklausomybės metais. Iš pradžių karininkų tobulinimo kursai buvo rengiami atsitiktinai, prireikus – paskubomis, jie dažniausiai buvo trumpalaikiai. Tačiau taikos sąlygomis pradėta kreipti dėmesį į nuoseklų, planingą ir išsamų karių mokymą ir rengimą kautynėms. Kursai organizuojami reguliariai, o visų ginklų rūšių karininkų tobulinimas centralizuotas įsteigus 1921 m. *Aukštuosius karininkų kursus*, kurių tikslas buvo suvienodinti ir gerinti karininkų žinias.

Jau 1919 m. sausio 21 d. Krašto apsaugos ministerijos įsakymu Nr. 18 (3 str.) pulkų vadams Kauno miesto ir apskrities komendantui buvo įsakyta organizuoti karininkams vakarinius teorinius mokymus. 1920 m. sausio 15 d. įsakymu kariuomenei Nr. 219 (10 str.) Kaune įsteigiami laikinieji karininkų kursai, o juose pionierių ir rikiuotės skyriai. Tų pačių metų birželio 15 d. prie Karo mokyklos pradėjo veikti 2 mėn. kursai. *Šitaip prasidėjo Lietuvos kariuomenės karininkų mokymas ir tobulinimas.*

Pirmiausia reikėjo nustatyti kariuomenės mokymo principus (karo doktriną), kurie rėmėsi po Pirmojo pasaulinio karo (Vakarų fronto) sudarytomis teorijomis. Suprantama, kad tos teorijos buvo nepastovios ir nepritaikytos Lietuvos sąlygoms.

Lietuvai atsikuriant, tarp į besiformuojančią kariuomenę atėjusių karininkų buvo vos keli, turintys aukštąjį karinį išsilavinimą. Su tokiais karininkais jauną Lietuvos kariuomenę ugdyti, stiprinti ir jai vadovauti buvo sunku. Vieni jų buvo baigę taikos metu rusiškas karo mokyklas, kiti, vykstant karui, – įvairiose mokyklose sutrumpintą kursą.

Kuriamos Lietuvos kariuomenės karininkai buvo labai nevienodai pasirengę. Be iš carinės Rusijos „paveldėtų“ karininkų, į Lietuvos kariuomenę buvo įstoję ar pasamdyti ir kai kurie buvusios kaizerinės Vokietijos karininkai, į krašto gynimą buvo įtraukta nemažai ir kitų valstybių kariuomenių – Švedijos, JAV, Anglijos, Prancūzijos, Latvijos – karininkų. Užsienio valstybių karininkai, tarnavę Lietuvos kariuomenėje sunkiais 1919–1920 m., padėjo jai sustiprėti, išspręsti nemažai organizacinių klausimų, be to, svetimšalių tarnyba turėjo labai didelę moralinę reikšmę Lietuvos kariams, nes šie karininkai tiesiogiai įkūnijo didžiųjų valstybių paramą.

Tarpukariu Lietuvos kariuomenės karių mokymas ir tobulinimas vyko šiomis kryptimis: 1) tikrosios karo tarnybos ir atsargos karininkų rengimas ir jų kvalifikacijos kėlimas; 2) tikrosios karo tarnybos puskarininkų rengimas ir liktinių puskarininkų mokymas ir tobulinimas; 3) eilinių karių mokymas; 4) krašto karinis rengimas; 5) kiti kariuomenės mokymo ir auklėjimo būdai ir veiksniai.

Nepriklausomoje Lietuvoje veikė ir kareiviams kvalifikacijos, tiksliau, specializacijos, teikimo puskarininkų mokyklos. Buvo įkurtos sanitarijos, veterinarijos, kalvių, lakūnų, mechanikų puskarininkų mokyklos. Be to, atskiruose kariuomenės daliniuose buvo mokomosios kuopos, mokomieji eskadronai, mokomosios baterijos ir komandos įvairių ginklų rūšių puskarininkiams, o prie divizijų štabų – laikini kursai įvairių specialybių kareiviams rengti. Visa tai daug prisidėdavo prie bendro kariuomenės intelektualinio lygio kėlimo.

Taigi tarpukariu buvo sukurta tobula ir efektyviai funkcionuojanti Lietuvos kariuomenės karininkų rengimo ir kvalifikacijos kėlimo sistema, kuri, kiek leido Lietuvos galimybės ir ištekliai, neatsiliko nuo to meto bendrojo mokslo, karo technikos lygio ir atitiko kitus karybos reikalavimus. Pastarąją sistemą sunaikino pirmoji sovietų okupacija.

Tarpukario Lietuvos kariuomenės karininkų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo istorijai skiriama nemažai dėmesio. Parašyta atsiminimų, keletas populiarių straipsnių karinėje spaudoje, žurnaluose *Karys*, *Kardas*, *Mūsų žinynas* ir kt. Ten daugiausia fragmentiškai apžvelgiamas Lietuvos kariuomenės mokymas ir karių kvalifikacijos tobulinimas.

Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklos 15 metų sukakčiai paminėti buvo skirtas 1934 m. žurnalo *Kariūnas* 13–14 numeris, kuriame publikuojami pirmųjų Karo mokyklos viršininkų gen. J. Galvydžio-Bykauskio, plk. P. Tvarono, plk. ltn. P. Kauno ir kitų karininkų atsiminimai, taip

pat trumpa Karo mokyklos istorinė apžvalga ir kita medžiaga¹. Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklos 20-mečio proga ats. j. ltn. K. Zupka ir j. ltn. V. Tamulaitis išleido fotoalbumą, kuriame pateikta ir trumpa Karo mokyklos istorija².

Paminėtinas mjr. J. M. Laurinaičio straipsnis³. Jame autorius fragmentiškai apžvelgė Lietuvos kariuomenės kūrimosi kelią, jos mokymo ir tobulinimo pradžią. Gen. št. kpt. J. Jodauga straipsnyje trumpai aptaria ir įvertina kariuomenės mokymą per Lietuvos nepriklausomybės 20-metį⁴. Plk. B. Štencelis straipsnyje pateikia informacijos apie Aukštuosius karininkų kursus⁵, o plk. S. Dirmantas – apie Aukštuosius karo technikos kursus⁶. Tai ne akademiniai, o informaciniai pažintiniai straipsniai.

Taigi tarpukario lietuvių istoriografija, nagrinėjanti minėtą problemą, yra fragmentiška ir išties negausi. Dar mažiau šioje srityje buvo nuveikta sovietiniais metais.

Yra Lietuvos kariuomenės karininkų, dėl pirmosios ir antrosios sovietinės okupacijos priverstinai emigravusių į Vakarus, *atsiminimų*, kuriuose jie gana plačiai rašė apie kai kurias Karo mokyklos kariūnų ir aspirantų laidas, jų gyvenimą ir įvairią kasdienę veiklą.

Vienas pirmųjų autorių, užsibrėžusių tikslą parengti išsamų darbą apie

---

¹ Galvydis-Bykauskas, J. Karo mokyklos daigai. *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 3–8; Tvaronas, P. Karo mokykla 1919-20-21 m. *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 11–19; Dauknys, M. Pirmojo Karo Mokyklos ūkio viršininko atsiminimai. *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 20–25; Kaunas, P. Atsiminimai iš Karo Mokyklos darbuotės. *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 31–44; Urbanavičius, S. Trumpa P. L. P. Karo mokyklos istorinė apžvalga – kronika. *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 45–57 ir kt.

² *Pirmojo Lietuvos Prezidento Karo mokykla. 1919–1939*. Redagavo ats. jaun. ltn. K. Zupka, jaun. ltn. V. Tamulaitis, Kaunas, P. L. P. Karo mokykla, 1939.

³ Laurinaitis, J. M. *Kariuomenė. Pirmasis Nepriklausomos Lietuvos dešimtmetis*, 1918–1928. Kaunas, Vyr. Lietuvos nepriklausomybės 10 m. sukaktuvėms ruošti komitetas, 1930, p. 160–173.

⁴ Jodauga, J. Kariuomenės mokymas. *Lietuva 1918–1938*. Leidinys skirtas 20 metų Lietuvos nepriklausomybės sukakčiai paminėti. Kaunas, Kooperacijos bendrovė „Spaudos fondas“, 1938, p. 77–100.

⁵ Štencelis, B. Aukštieji karininkų D. L. K. Vytauto kursai. *Mūsų žinynas*, 1928, t. 15, Nr. 45, p. 389–426.

⁶ Dirmantas, S. Aukštieji karo technikos kursai. *Mūsų žinynas*, 1928, t. 15, Nr. 45, p. 427–440.

Lietuvos ginkluotąsias pajėgas 1918–1940 m., buvo V. Statkus⁷. Šioje knygoje apžvelgiama Lietuvos ginkluotųjų pajėgų struktūra, jos kitimas ir plėtotė, taip pat pateikiama faktų apie kariuomenės karininkų rengimą.

Griūvant sovietinei imperijai ir Lietuvai atkūrus nepriklausomybę susidarė naujos prielaidos objektyviai tirti krašto istoriją, besidominantiems karo istorijos klausimais atsivėrė naujos galimybės. V. Lesčius knygoje išsamiai nagrinėja Lietuvos kariuomenės kūrimo 1918–1920 m. istoriją, taip pat glaustai aptaria karininkų rengimo pradžią ir pirmųjų kursų veiklą⁸. Karininkų rengimo klausimus trumpai apžvelgia B. Puzinavičius, taip pat tiria psichologines jų ugdymo ir saviugdos problemas tarpukario Lietuvoje⁹. G. Surgailis knygoje *Lietuvos karinis laivynas 1935–1940 m.* tam tikrą dėmesį skiria jūrininkų karininkų ir puskarininkų rengimui, savo straipsniuose pristato užsienio valstybių karininkų tarnybą Lietuvos kariuomenėje 1919–1920 m., gen. Jono Galvydžio-Bykausko biografiją, jo, kaip Pirmojo pėstininkų pulko vado, veiklą¹⁰. J. Vaičenonis nagrinėja Lietuvos kariuomenės raidą 1927–1940 m. Be kitų klausimų, įvertina ir kariuomenės karininkų rengimo problemas¹¹. G. Jakštys straipsniuose apžvelgia Lietuvos karininkų rengimo ypatumus Baltijos regiono karo mokyklų

⁷ Statkus, V. *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.* Chicago, Illinois, Vydūno jaunimo fondas, 1986.

⁸ Lesčius, V. *Lietuvos kariuomenė 1918–1920.* Vilnius, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Leidybos centras, 1998, p. 162–170.

⁹ Puzinavičius, B. Karininkas – pedagogas ir vadas (pagal 1921–1940 m. Lietuvos karių spaudos publikacijas). *Karo archyvas*, 2006, t. 21, p. 67–116; Puzinavičius, B. Psichologinės karininkų ugdymo ir saviugdos problemos tarpukario Lietuvoje. Ažubalis, A., Kazlauskaitė-Markelienė, R., Petrauskaitė, A., Puzinavičius, B., Žigaras, F., *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940 m.)*. Vilnius, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2007, p. 229–266.

¹⁰ Surgailis, G. *Lietuvos karinis laivynas 1935–1940.* Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2003, p. 66–70; Surgailis, G. Draugiškų valstybių karininkai Lietuvos karinėje tarnyboje 1919–1920 metais. *Karo archyvas*, 1992, t. 13, p. 187–204; Surgailis, G. Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas. *Lietuvos krašto apsaugos ministrai ir kariuomenės vadai*. Vilnius, Vytauto Didžiojo karo muziejus, t. 2, 2008, p. 329–340; Surgailis, G. Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas; Karininkas Jonas Galvydis-Bykauskas – Pirmojo pėstininkų pulko vadas. *Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas 1964–1943*. Moksliniai straipsniai ir pranešimai. Vilnius, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2014, p. 7–34 ir kt.

¹¹ Vaičenonis, J. *Lietuvos kariuomenė valstybės politinio gyvenimo verpetuose (1927–1940)*. Vilnius: Versus Aureus, 2003, p. 41–46.

kontekste, glaustai pateikia pirmojo Karo mokyklos viršininko gen. Jono Galvydžio-Bykausko veiklą¹². Karininkijos etines ir dorovines problemas tarpukario Lietuvoje nagrinėja A. Petrauskaitė¹³, o A. Ažubalis ir R. Kazlauskaitė-Markelienė tiria kareivių ir karininkų išsilavinimo ir kultūros lygio kėlimo nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje ypatumus¹⁴. A. Liekis monografijose nagrinėja Lietuvos aviacijos ir aviatorių rengimo raidą, taip pat trumpai apžvelgia kariuomenės specialistų rengimą, karių mokymą¹⁵.

P. A. Mikša pirmasis straipsnyje gana plačiai aptaria Lietuvos karininkų studijas Čekoslovakijoje, ypač didelį dėmesį skirdamas karininkų biografijų apžvalgoms¹⁶. D. Bukelevičiūtė monografijoje trumpai apžvelgė

¹² Jakštys, G. Lietuvos karininkų rengimo ypatumai Baltijos regiono karo mokyklų raidos kontekste 1919–1940 m. *Globalizacijos iššūkiai ugdymo procesui: visuomenė ir kariuomenė*. Mokslo studija. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2013, p. 170–185; Jakštys, G. Karo mokykla Kauno visuomeniniame ir politiniame gyvenime 1919–1940 m. *Kauno istorijos metraštis*, 2013, Nr. 13, p. 91–102; Jakštys, G. Karo mokyklos viršininkas gen. Jonas Galvydis-Bykauskas. *Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas 1964–1943*. Moksliniai straipsniai ir pranešimai. Vilnius, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2014, p. 69–90; Jakštys, G. Užsienio šalių patirties taikymas rengiant Lietuvos karininkus Karo mokykloje 1919–1940 m. *Ugdymo veiksniai mokymo(si) kontekste globalizacijos sąlygomis*. Mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius, Generolo Jono Žemaičio karo akademija, 2014, p. 239–252; Jakštys, G. Lietuvos karo mokyklos tradicijos (1919–1940 m.). *Karo archyvas*, 2015, Nr. 30, p. 289–316 ir kt.

¹³ Petrauskaitė, A. Karininkijos dorovės problemos prieškario Lietuvoje. *Karo archyvas*, 2006, t. 21, p. 117–135; Petrauskaitė, A. Karininkų etinis auklėjimas prieškario Lietuvoje; Karininkijos dorovinių problemų sprendimas Lietuvoje 1918–1940 m. Ažubalis, A., Kazlauskaitė Markelienė, R., Petrauskaitė, A., Puzinavičius, B., Žigaras, F. *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940 m.)*. Vilnius, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2007, p. 267–293.

¹⁴ Ažubalis, A., Kazlauskaitė-Markelienė, R. Kareivių ir karininkų išsilavinimo bei kultūros lygio kėlimas nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje (1918–1940 m.). Ažubalis, A., Kazlauskaitė-Markelienė, R., Petrauskaitė, A., Puzinavičius, B., Žigaras, F., *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940 m.)*. Vilnius, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2007, p. 294–376.

¹⁵ Liekis, A. *Lietuvos karo aviacija (1919–1940)*. Vilnius, Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 1999, p. 139–157, 282–294; Liekis, A. *Sparnuotoji Lietuva*. Vilnius, Vilniaus Gedimino technikos universiteto Mokslotyros centras, 2008, p. 23–51; Liekis, A. *Lietuvių karyba ir ginkluotė*. Vilnius, Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2002, p. 517–529.

¹⁶ Mikša, P. A. Lietuvos karininkų studijos Čekoslovakijoje. *Lietuva ir Čekija*, Nr. 5–7, p. 198–295.

Lietuvos karininkų kvalifikacijos kėlimą Čekoslovakijoje¹⁷. Mokslo populiarinimo straipsnyje A. Gaigalaitė¹⁸ nagrinėja Lietuvos kariuomenės karininkų ugdymą ir mokymą 1918–1940 m. Autorių kolektyvas (Lietuvos kariuomenės karių, nukentėjusių nuo sovietinio ir nacistinio genocido, artimųjų sąjunga) enciklopediniame leidinyje *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953* (10 tomų) pateikia įvairaus pobūdžio išsamius Lietuvos kariuomenės karininkų sąrašus, jų biografijas, kuriose nurodoma, ir kokį karinį išsilavinimą buvo įgiję, nuotraukų ir kt. vertingos informacijos¹⁹.

Šio straipsnio *tikslas* – remiantis archyvine medžiaga, literatūros šaltiniais, taikant istorinį, chronologinį tyrimo metodus, iširti ir įvertinti tarpukario (1919–1940 m.) Lietuvos kariuomenės karininkų rengimo sistemą.

1. PIRMOJO LIETUVOS PREZIDENTO KARO MOKYKLA

Pradėjus organizuoti Lietuvos kariuomenę ir pajutus didelį karininkų trūkumą, buvo nuspręsta skubiai Kaune steigti **Karo mokyklą**. Lietuvos vyriausybė apie Karo mokyklos steigimą oficialiai pranešė 1919 m. sausio 15 d., skelbdama stojimo į šią mokyklą sąlygas. Skelbime pažymėta, jog dėl sunkių aplinkybių Karo mokyklos kursas yra sutrumpintas ir truks tik 3 mėnesius. Į Karo mokyklą galėjo stoti visi sveiki, ne jaunesni nei 17 metų vyrai. Be egzaminų buvo priimami tik baigusieji 4 gimnazijos ar jai tolygios mokyklos klases. *Mokyklos tikslas* buvo rengti karininkus visoms kariuomenės rūšims, ugdyti juos kaip specialistus ir vadus, gebančius puoselėti kariuomenėje tautiškumo dvasią²⁰.

1919 m. sausio 25 d. Karo mokyklos viršininku buvo paskirtas kari-

¹⁷ Bukelevičiūtė, D. *Lietuvos ir Čekoslovakijos dvišalių santykių dinamika 1918–1939 metais*. Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla, 2010, p. 224–230.

¹⁸ Gaigalaitė, A. Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1940 metais. *Mokslas ir gyvenimas*, 2002, Nr. 9 (537), <http://ausis.gf.vu.lt/mg/> [žr. 2012-08-24]

¹⁹ *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*. Vilnius, Lietuvos nacionalinio muziejaus biblioteka, Lietuvos kariuomenės karių, nukentėjusių nuo sovietinio ir nacistinio genocido, artimųjų sąjunga, t. 1–10, 2001–2015.

²⁰ Valdžios žinios. Karo mokykla. *Lietuva*, 1919 m. sausio 15 d.

ninkas Jonas Galvydis-Bykauskas²¹, turėjęs didelę karinę patirtį, nes carinės Rusijos armijoje vadovavo pulkui. *Jo paskyrimo data ir yra laikoma tikrąja Karo mokyklos įkūrimo diena.*

Organizacinis darbas buvo labai sunkus, todėl mokslo metų pradžia užsitęsė. Į mokyklą susirinko 124 kariūnai, tada vadinti mokiniais, o kasdieninėje kalboje – vokišku „*junkerių*“ vardu. Pirmoji laida pažymėtina dėl to, jog visi atvykusieji į mokyklą buvo savanoriai. Daugelis jų – kariuomenės dalinių kareiviai. Kai kurie jau buvo dalyvavę Pirmajame pasauliniame kare ir kovęsi su bolševikais.

Mokykla pradėjo darbą 1919 m. kovo 8 d. Balandžio mėn. pradžioje buvo aprūpinta visais reikalingais karininkais. 1919 m. balandžio 1 d. įvyko iškilmingas Karo mokyklos atidarymas. Mokyklos patalpas pašventino arkivyskupas Pranas Karevičius. Pirmosios kariūnų laidos mokyimo kursas buvo labai trumpas – vos 4 mėnesiai. Rengiant mokyklos programą bei parenkant dėstomuosius dalykus, taip pat organizuojant vidaus tvarką buvo laikomasi Rusijos armijos praporščikų mokyklos 4 mėnesių kurso programos.

Tinkamai parinkti lektoriai ir mokinių nuotaika prisidėjo prie to, kad mokymosi procesas mokykloje vyko sparčiai ir griežtai tautiška dvasia. Ką tik įkurtos Karo mokyklos autoritetas greitai išaugo. Jos veikla išsiplėtė ir kompetentingi dėstytojai sugebėjo siekti užsibrėžto tikslo. Greitai ji tapo stipriu ir patikimu ramsčiu mokantis rikiuotės elementų, tobulinant karių rengimą ir atestavimą²².

Svarbus moralinis karių parengimo aktas Tėvynės gynimo misijai buvo priesaika. 1919 m. gegužės 11 d. Kauno Rotušės aikštėje įvyko pirmoji Lietuvos kariuomenės priesaikos ceremonija. Tą dieną čia prisiekė ir Karo mokyklos pirmosios laidos kariūnai. Ši priesaika Kaune buvo įsimintina ir reikšminga: tai buvo viešas masinis karių pasirodymas, dalyvaujant užsienio valstybių kariuomenių atstovams ir diplomatams.

1919 m. liepos 6 d. buvo išleista pirmoji karininkų laida – 89 karūžai ir 7 puskarininkiai, turintys teisę gauti karininko laipsnį kariuomenės

---

²¹ Krašto apsaugos ministerijai. Įsakymas Nr. 20, Kaunas, 1919 m. sausio 25 d., *Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau – LCVA)*, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 20.

²² Petrauskas, K. Karo mokyklos kūrimo pradžia. *Kardas*, 1929, Nr. 7, p. 108; Melys, J. Pirmoji karo mokyklos laida ir Lietuvos kariuomenės kūrimas. *Kardas*, 1934, Nr. 22, p. 453.

daliniuose²³. Baigę Karo mokyklą pirmieji Lietuvos karininkai 1919 m. liepos mėn. išvyko į frontą. Rugsjūčio 24 d. krito pirmoji pirmosios karininkų laidos auka – Jurgis Sidaravičius (žuvo fronte, kovodamas su raudonarmiečių daliniais Zarasų apskrityje), vėliau, lapkričio 22 d., ties Radviliškiu antroji – Serafinas Oželis (žuvo mūšyje su bermontininkais), 1920 m. lenkų fronte žuvo karininkai Jonas Stapulionis (ties Kapčiamiesčiu), Kazys Matulaitis (ties Giedraičiais), Pranas Telksnys (ties Giedraičiais), 1923 m. lenkams įsibrovus į Lietuvos teritoriją – Aleksandras Urbelis (prie Varviškės)²⁴. I laipsnio Vyčio Kryžiumi buvo apdovanoti 24, II laipsnio – 4, Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu – 92 pirmosios laidos karininkai²⁵.

Pirmoji laida lėmė tolesnį Karo mokyklos likimą, nes savo sąmoningumu, įgytomis žiniomis, drausmingumu išleisti karūžai nenusileido kitų valstybių karo metu atitinkamas mokyklas baigusiems karininkams. Pirmosios laidos karininkai sustiprino Lietuvos kariuomenę: padėjo ją kurti, ugdė vadovybės ir kareivių tautinę savimonę, stiprino suformuotus karinius dalinius, juos išplėtė ir taip pat „kompensavo“ kautynių nuostolius. Labai geros nuomonės apie jaunuosius karūžus buvo Lietuvos vyriausybė, visuomenė ir nešališki karininkai. Ypač pakiliai pirmąją karininkų laidą sutiko Lietuvos visuomenė, iki tol neretai jausdavusi kartelį, jog Lietuvos kariuomenėje mažai tarnauja lietuvių karininkų. Taigi visiškai natūralu, jog šiai laidai ir teko stiprinti kariuomenės ir visuomenės santykius²⁶.

Suprantama, pirmosios laidos karininkų nepakako. Nuo 1919 m. rugsėjo 13 d., Lietuvos kariuomenėje įvedus karinius laipsnius, Karo mokyklą baigusiujų karūžo laipsnis buvo pakeistas į leitenanto.

Antrajai Karo mokyklos laidai mokytis buvo lengviau: ėjo pramintu keliu, neblėso entuziazmas ir kovinga nuotaika. Tų pačių metų gruodžio

²³ Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 106, Kaunas, 1919 m. liepos 6 d. LCVA, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 117–118.

²⁴ Pirmosios K. M. laidos karininkai, garbingai žuvę dėl Nepriklausomybės. *Kardas*, 1934, Nr. 22, p. 447–450.

²⁵ Šipelis, J. Penkiolikai metų praslinkus. *Kardas*, 1934, Nr. 22, p. 444.

²⁶ Tvaronas, P. Karo Mokykla 1919–20–21 m. *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 14; Melys, J. Pirmoji Karo mokyklos laida ir Lietuvos kariuomenės kūrimas. *Kardas*, 1934, Nr. 22 (199), p. 454.

16 d. išleista antroji karininkų laida – 200 pėstininkų leitenantų ir 24 pėstininkai puskarininkiai, turintys teisę gauti karininko laipsnį savo daliniuose po dalinio vado atestacijos²⁷. Visi puskarininkiai greitai buvo paaukštinti – tapo karininkais. Šios laidos mokslas truko apie 4,5 mėn. 10 antrosios laidos karininkų žuvo kovose su priešais. Iš jų 4 apdovanoti Vyčio Kryžiumi. Iš viso 15 antrosios laidos absolventų buvo apdovanoti Vyčio Kryžiumi ir 23 – Gedimino ordinu²⁸.

Trečioji Karo mokyklos laida pradėjo mokytis 1920 m. sausio 16 d. Karininkų stygiaus daliniuose nelabai buvo juntama, kaip 1919 m., todėl šios laidos mokymo laikas buvo *pailgintas iki vienu metų*. Pirmose mokymo programose daugiausia dėmesio buvo skiriama taktikai, šaudybai. 1920 m. kovo 7 d. buvo patvirtinti nauji *pagrindiniai Karo mokyklos nuostatai*. Nuo to laiko Karo mokykla tapo tiesiogiai pavaldi Generalinio štabo viršininkui. Mokyklos vadovybė, kuopų ir būrių vadai bei dėstytojai sudarė Karo mokyklos pedagogų tarybą, kuri posėdžiaudavo 1 kartą per mėnesį. Jos nutarimai įsigaliodavo tik vyriausiajam kariuomenės vadui patvirtinus.

Nuo 1920 m. rugsėjo 1 d. Karo mokyklos etatų sąrašas buvo gerokai išplėstas – padidėjo karininkų, puskarininkių ir laisvai samdomų tarnautojų skaičius.

Trečiosios laidos išleistuvės sutapo su lenkų kariuomenės, vadovaujamos gen. L. Želigovskio, Lietuvos kariuomenės puolimu. 1920 m. spalio 17 d. Lietuvos Respublikos prezidento įsakymu Lietuvos kariuomenei 75 trečiosios laidos mokiniams buvo suteiktas pėstininkų leitenanto laipsnis, o 7 išleisti puskarininkiais, turinčiais teisę įgyti karininko laipsnį savo daliniuose. Tačiau, atsižvelgdamas į nepaprastą to meto aplinkybes, šiems puskarininkiams išleidimo dieną Lietuvos Respublikos prezidento pareigas einantis Steigiamojo Seimo pirmininkas Aleksandras Stulginskis suteikė leitenanto laipsnį²⁹. Dauguma jaunųjų leitenantų, vos išėję iš mokyklos, išvyko tiesiai į frontą ir dalyvavo kovose su lenkais ties Širvintomis, Giedraičiais ir kitose Lietuvos vietose.

---

²⁷ Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 206, Kaunas, 1919 m. gruodžio 16 d. LCVA, f. 384, ap. 1, b. 3, l. 244–245.

²⁸ Karo mokyklos II laidos sukaktuvės. *Karys*, 1929, Nr. 51/52, p. 840.

²⁹ Įsakymas Lietuvos kariuomenei Nr. 456, Kaunas, 1920 m. spalio 17 d. LCVA, f. 384, ap. 1, b. 23, l. 301.

Reikia paminėti vieną įvykį, kuris turėjo didelę reikšmę Lietuvai ir Karo mokyklai: 1921 m. ketvirtosios laidos kariūnai dalyvavo Palangos ir kitų Žemaitijos vietų gražinimo operacijoje.

Taigi žūtbūtnių kovų su Lietuvos priešais metu Karo mokykla, įveikdama nemažai sunkumų, išleido 3 laidas – 434 karininkus (taip pat ir 32 aviatorius). Tai buvo didelė parama Lietuvos kariuomenei.

Tik ką įsteigtos Karo mokyklos *tikslas* buvo rengti karininkus visoms kariuomenės rūšims, ugdyti karininką kaip specialistą ir vadą, gebantį puoselėti kariuomenėje tautiškumo dvasią.

Pirmųjų Karo mokyklos laidų karininkai buvo ypač vertingi, nes jie savo dvasia sutapo su kareiviais. Greitai jie pritapo savo daliniuose. Jaunesnieji karininkai, būdami tos pačios kartos kaip ir jiems pavaldūs kariai, galėjo greičiau perprasti savo pavaldinių psichologiją, tačiau jų pasirengimas vadovauti dėl per trumpo mokymosi laiko buvo labai ribotas.

Taikos meto gyvenimo reikalavimai buvo kiti. Išleidžiami karininkai turėjo būti parengti ne partizaninio karo veiksmams ir nesiunčiami tuoj pat į frontą, kaip Nepriklausomybės kovų metu. Karo mokyklai taikos metu iškilo *uždavinys* ruošti visų kariuomenės rūšių karininkus, mokant karybos teorijos, rikiuotės ir kitų reikalingų dalykų, kartu tautiškai auklėjant; išugdyti naują Lietuvos karininkų kartą, kuri būtų mokoma modernių karybos dėsnių, atsižvelgiant į Pirmojo pasaulinio karo metu sukauptą karybos patirtį, leidžiančią tinkamai parengti jaunuosius karininkus ateitiems iššūkiams. Todėl 1921 m. buvo įsteigti jaunesnysis ir vyresnysis kariūnų kursai.

Pradedant penktąją laidą (1921 m.), mokymo programa buvo išplėsta *iki 2 metų*, daugiau dėmesio skiriama karybai, taip pat bendrojo lavinimo dalykams.

1923 m. sausio 9–19 d. vaduojant Klaipėdą taip pat dalyvavo ir dvi Karo mokyklos kuopos (150 kariūnų): pirmosios – 81, antrosios – 69 kariūnai. Joms vadovavo kapitonas Jurgis Astupėnas, Augustas Kynas, Eduardas Noreika, vyresnysis leitenantas Kazys Navakas, leitenantai Martynas Paura, Fabijonas Neveravičius, Jonas Tapulionis, Juozas Jankauskas, Algirdas Matulionis, Viktoras Skibarka³⁰. Garbingai kaip karys žuvo kuopos kpt. E. Noreika.

³⁰ Karo mokyklos viršininko gen. ltn. Jono Galvydžio-Bykausko liudijimas (1925-04-01). LCVA, f. 1451, ap. 2, b. 14, l. 20–23.

1923 m. spalio 22 d. išleidžiant penktąją laidą gimsta labai gražios, visam gyvenimui įsimenamos tradicijos: suteikiant karininko laipsnį Lietuvos Respublikos prezidentas paliečia kardu kariūnui petį tardamas: „*Be reikalo – nepakelk, be garbės – nenuleisk*.“³¹ Taip pirmą kartą Karo mokyklos istorijoje valstybės prezidentas, remdamasis riterių papročiais, asmeniškai įteikė jaunesniesiems leitenantams kardus. Priesaikos ceremonijos pradamos rengti prie Vytauto Didžiojo paminklo Panemunėje.

1927 m. Karo mokykloje įsigaliojo 1927–1928 mokslo metams numatyti vyresniojo, jaunesniojo ir parengiamojo kursų *bendrieji mokymo metmenys*³². Karo mokykla iškėlė *uždavinį* – parengti sąmoningą, savarankišką kovos ir būrio vadą, 1) kuris galėtų vadovauti būriui įvairiose srityse, 2) kuris prireikus galėtų pakeisti kuopos vadą, 3) kuris galėtų vadovauti kuopos mokymui, 4) kuris galėtų būti batalione ar pulke kurios nors specialybės vadovu. Karo mokykla, rimtai vertindama šį uždavinį, visomis išgalėmis stengėsi, kad būrio vadas, baigęs Karo mokyklą, būtų visapusiškai išsilavinęs savo srities specialistas.

Mokymo planai kasmet tobulėjo ir jau 1927–1928 m. juose atsispindėjo pagrindiniai Karo mokyklos veiklos principai. Iš specialiųjų kursų programos buvo pašalinti bendrieji ir įtraukti visi reikalingi karybos dalykai. Labai aktualus buvo lektorių klausimas: stengtasi, kad kiekvienas lektorius būtų patyręs dėstomojo dalyko specialistas. Todėl į mokyklą lektoriais dirbti buvo kviečiami generalinio štabo karininkai, kvalifikuoti specialistai, kurie ir turėjo dėstyti svarbiausius mokomuosius dalykus. Jų pareiga buvo plėsti kariūnų akiratį. Dėl Karo mokykloje dirbančių generalinio štabo karininkų lektorių personalas atrodė solidesnis, atsakingesnis. Tokiu būdu per trejus intensyvaus darbo metus Karo mokykla persitvarkė ir savo programa prilygo užsienio karo mokykloms³³.

Reikia pabrėžti, kad nebuvo akylai kopijuojama kuri nors viena Vakarų Europos karininkų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo sistema, buvo stengiamasi perimti ir įdiegti viską, kas geriausia ir labiausiai atitiko Lietuvos sąlygas. Tokiu būdu pamažu susiformavo savita Lietuvos karininkų rengimo ir tobulinimo mokykla, kuri turėjo Rusijos imperijos ir Vakarų

---

³¹ Biržys, P. Karo Mokyklos išleistuvės. *Karys*, 1923, Nr. 45, p. 499–500.

³² Karo mokyklos vyresniojo, jaunesniojo ir parengiamojo kurso mokymo bendrieji dėsniai 1927–1928 mokslo metams. *LCVA*, f. 1451, ap. 2, b. 23, l. 1–93.

³³ Kaunas, P. Atsiminimai iš Karo mokyklos darbuotės. *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 31–44.

Europos karininkų rengimo elementų.

1929 m. Karo mokykla pavadinama Pirmojo Lietuvos Prezidento vardu (sutrumpintai – *P. L. P. karo mokykla*). Tais metais prezidentas Antanas Smetona įteikė mokyklai vėliavą su užrašu: „*Mūsų ginklas, mūsų mokslas – Lietuvai Tėvynei.*“ Nuo 1932 m. Karo mokykloje pradedamas leisti žurnalas *Kariūnas*. Jame buvo aukštinama meilė Lietuvai, vertinamos moralinės nuostatos, tikėjimas, drausmė, drąsa, darbštumas, ugdoma meilė lietuviškajai kultūrai.

Karo mokykloje kasmet gerėjo mokymo ir organizavimo procesas. Siekiant pakelti Lietuvos karininkų rengimo lygį ir pagerinti jų kvalifikaciją, 1935 m. liepos 3 d. buvo paskelbtas Lietuvos Respublikos prezidento Antano Smetonos ir ministro pirmininko Juozo Tūbelio pasirašytas *Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklos statutas*³⁴, o liepos 18 d. *Statutui vykdyti taisyklės*³⁵, vėliau paskelbtas ir kariuomenės vado patvirtintas *Mokyklos vidaus tvarkos statutas*.

Karo mokyklai (1935 m.) perėjus prie *trejų metų* mokymo programos, kariūnai, atsižvelgiant į jų norą ir mokslo rezultatus, buvo suskirstyti į atitinkamos mokymo pakraipos mokomąsias kuopas.

Laikiniai einantis krašto apsaugos ministro pareigas kariuomenės vadas brg. gen. Stasys Raštikis pareiškimė Seime (1938 m. spalio 11 d.) pažymėjo, kad „*svarbiausias pertvarkymo tikslas buvo, kad kariūno mokymosi laikas būtų prailginamas ligi trejų metų ir kad ateityje nebūtų karininkų, praktiškai nepažįstančių rikiuotės kareivio ir rikiuotės puskarininkio gyvenimo pulke. Šie dėsniai jau vykdomi ir dabar kiekvienas kariūnas, be jokių išimčių, turi išeiti pulke jam skirtą jauno kareivio ir puskarininkio mokymo programą (mokomajame pulke)*“³⁶. Tokia tvarka siekta tobulinti Lietuvos karininkų rengimą ir pagerinti jų profesinį pasirengimą. Rengiant karininkus pagal trejų metų mokymo programą, praktiniam mokymui buvo skiriamas ypatingas dėmesys.

Karo mokyklos istorija rodo, kad, nepaisant apolitiškumo, mokykla

³⁴ Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklos statutas. *Vyriausybės žinios*, 1935 m. liepos 3 d., Nr. 487, eil. 3402, p. 2–4.

³⁵ Įsakymas kariuomenei Nr. 45, Kaunas, 1935 m. liepos 18 d. *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 117, l. 54–55.

³⁶ Kaip ruošiami Lietuvos karininkai. Krašto apsaugos ministro brg. gen. Stasio Raštikio pareiškimas Seime (1938 m. spalio 11 d.). *Karys*, 1938, Nr. 41 (1009), p. 1143.

neišvengiamai buvo priversta vienaip ar kitaip dalyvauti Lietuvos politiniuose įvykiuose. Nuo Karo mokyklos įkūrimo iki sovietinės okupacijos kariūnai aktyviai dalyvavo Kauno miesto visuomeniniame ir politiniame gyvenime, dažnai mokyklos pozicija ir aktyvūs veiksmai turėdavo lemiamą įtaką Lietuvos politinių ir karinių įvykių raidai³⁷.

Karo mokykla buvo aktyviausia tam tikros krypties Lietuvos mokymo institucija, kuri rėmėsi ne tik savo, bet ir užsienio valstybių patyrimu, ieškojo naujų tobulinimosi būdų, taikė moderniąsias karo mokslo teorijas, derindama prie specifinių šalies sąlygų. Savo tikslą – išugdyti ir parengti Lietuvos karininką – karių mokytoją taikos metu ir vadą kautynėse – ji pasiekė.

Iki sovietinės okupacijos 1940 m. Karo mokykla išleido 20 tikrosios karo tarybos ir 14 aspirantų (atsargos karininkų – moksl. red.) laidų, t. y. iš viso buvo parengti 1905 tikrosios karo tarnybos (iš kurių 40 karininko laipsnis buvo suteiktas daliniuose pagal dalinio vado atestaciją, išleisti Karo aviacijos mokyklos I laidos 32 karininkai, 10 ginklavimo karininkų kurso, 103 specialiosios laidos karininkai) ir 2585 atsargos karininkai. Nuo pat Karo mokyklos įkūrimo organizuojami įvairūs karių kvalifikacijos kėlimo ir tobulinimo kursai – išleista po kelias kai kurių absolventų laidas. Šitaip buvo stiprinamas Lietuvos gynybinis potencialas.

Karo mokyklai iki sovietinės okupacijos vadovavo gen. Jonas Galvydis-Bykauskas (1919–1920 m., 1922–1926 m.), plk. Pranas Tvaronas (1920–1921 m.), plk. lt. Pranas Kaunas (1926–1928 m.), plk. Petras Jurgaitis (1928–1930 m.), gen. lt. Jonas Jackus (1930–1934 m.), plk. Jonas Černius (1934 m.), plk. Albinas Čepauskas (1934 m.), brg. gen. Kazys Musteikis (1934–1939 m.), brg. gen. Kazys Skučas (1939 m.) ir brg. gen. Jonas Juodišius (1939–1940 m.).

Sovietų Sąjungai 1940 m. birželio 15 d. okupavus Lietuvą, prasidėjo krašto ir kariuomenės sovietizavimas. XXI laidos išleistuvės įvyko 1940 m. liepos 15 d. 1940 m. rugsėjo 12–14 d. Karo mokykla buvo perkelta į Vilnių ir ten išformuota. Nuo rugsėjo 16 d. ėmė veikti vadinamoji Darbininkų-valstiečių Raudonosios armijos pėstininkų karo mokykla,

---

³⁷ Jakštys, G. Lietuvos karininkų rengimo ypatumai Baltijos regiono karo mokyklų raidos kontekste 1919–1940 m. *Globalizacijos iššūkiai ugdymo procesui: visuomenė ir kariuomenė*. Mokslo studija. Vilnius, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2013, p. 182–184.

kurioje mokėsi nemažai rusų tautybės jaunuolių, atvykusių iš SSRS³⁸. Dėstoma tik rusų kalba, lietuviai dėstytojai keičiami rusais. Ši mokykla jau nieko bendra neturėjo su ankstesniąja nepriklausomos Lietuvos Karo mokykla – nei su jos tradicijomis, nei su programa, nei su tikslais.

Sunkus likimas laukė XXII ir XXIII laidų kariūnų, kuriems teko išgyventi mokyklos sovietinimo laikotarpį. Jie nebuvo tik stebėtojai. Protestas buvo reiškiamas visomis įmanomomis priemonėmis. 1941 m. prasidėjus SSRS ir Vokietijos karui, ši mokykla vokiečių kariuomenės buvo išblaškyta. Taip baigėsi tiek daug lietuvių tautai kainavusios ir tiek daug davusios Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklos istorija.

2. ASPIRANTŲ TARNYBA – ATSARGOS KARININKŲ RENGIMAS

Karo mokykla taikos meto sąlygomis parengdavo ir išleisdavo pakankamai karininkų, reikalingų Lietuvos kariuomenei, bet reikėjo ieškoti būdų, kaip papildyti jaunesniųjų karininkų rezervą karo metui ir parengti trūkstančių specialistų reguliariajai taikos meto kariuomenei. Nedidelis išėjusių iš tikrosios tarnybos į atsargą karininkų skaičius visiškai negalėjo patenkinti mobilizacinių kariuomenės poreikių. Todėl, siekiant išspręsti šią atsargos karininkų trūkumo problemą, nuo 1926 m. Karo mokykloje pradedamas atsargos karininkų rengimas, *steigiami Aspirantų kursai*.

Atsargos karininkams aspirantams rengti buvo priimta laikinoji bendra programa. Aspirantų kursų tikslas – iš inteligentų naujokų parengti atsargos karininkus, tinkamus karo metu vadovauti kautynėse smulkiems kariniams vienetams iki kuopos imtinai.

Pirmoji aspirantų laida susirinko 1926 m. sausio 8 d., mokslas prasidėjo sausio 18 d. Teorinės pamokos tęsėsi iki gegužės 22 d., o nuo gegužės 22 d. iki liepos 26 d. vyko pratybos. 1926 m. gruodžio 1 d. *pirmąją* aspirantų laidą baigė 16 atsargos puskarininkų³⁹. Nuo to laiko kasmet buvo išleidžiama po vieną įvairių kariuomenės rūšių ir tarnybų atsargos

³⁸ Įsakymas Karo mokyklai Nr. 205, Vilnius, 1940 m. rugsėjo 15 d. LCVA, f. 1451, ap. 2, b. 40, l. 301; Įsakymas Darbininkų-valstiečių Raudonosios armijos pėstininkų karo mokyklai Nr. 2, Vilnius, 1940 m. rugsėjo 17 d. LCVA, f. 1451, ap. 2, b. 40, l. 306.

³⁹ X. Kariūnų-aspirantų I laida. *Kardas*, 1926, Nr. 34, p. 543.

karininkų laidą.

Apibendrinus įvairius pasiūlymus ir rekomendacijas 1927 m. rugpjūčio 2 d. skelbiamos parengtos *Laikinosios aspirantų priėmimo, tarnybos ir mokymo taisyklės*.

Taisyklių 1 str. skelbia, kad „*šiuo įvedama Lietuvos kariuomenėje aspirantų institutas*“. Į aspirantų kursus priimami pašaukti atlikti privalomąją karo tarnybą asmenys, baigę ne mažiau kaip 6 klasių aukštesniąją mokyklą ir tinkami karo tarnybai. Jie „*laikomi kandidatais atsargos karininko laipsniui įgyti ir vadinasi aspirantais*“. Vėliau reikalavimai sugriežtinti – priimami tik baigę gimnaziją. Aspirantai, kad įgytų leitenanto laipsnį, rengiami pagal nustatytą programą.

Aspirantams nustatoma 12 mėn. aktyvioji (tikroji) karo tarnyba (ši taisyklė netaikoma artilerijos aspirantams, pašauktiems 1926 m. Aspirantai neskiriami nei į ūkio, nei į kitas tarnybos vietas. Į aspirantus nepriimami: a) asmenys, kaltinami arba teisiami, kol jų bylos bus galutinai išspręstos; b) asmenys, teismo nubausti, ar su apribotomis teisėmis; c) asmenys, teismo sprendimu nubausti už vagystę, sukčiavimą, svetimo turto pasisavinimą ir kitus kario vardą žeminančius veiksmus.

Išlaikę egzaminus ir tinkamai atestuoti aspirantai Aspirantų kursų viršininko pristatomi aukštesniam atsargos leitenanto laipsniui gauti⁴⁰.

1927 m. gruodžio 28 d. *antrosios* aspirantų laidos 32 atsargos pėstininkai puskarininkiai ir 14 atsargos artilerijos puskarininkių gavo leitenanto laipsnį ir buvo įrašyti į pėstininkų ir artilerijos karininkų atsargos rezervą.

Trečioji aspirantų laida buvo išleista 1928 m. lapkričio 2 d., ją baigė 86 atsargos puskarininkiai, *ketvirtoji* – 1929 m. lapkričio 6 d., ją baigė 81 atsargos puskarininkis.

Atsižvelgiant į kariuomenės mobilizacinius poreikius, nuo *penktosios* laidos buvo daugiau priimama į kariūnus aspirantus: pvz., 1930 m. lapkričio 1 d. Aspirantų kursų baigė 229 penktosios laidos, 1931 m. spalio 29 d. – 475 šeštosios laidos absolventai.

Dėl iki tol galiojusių aspirantų priėmimo ir tarnybos taisyklių besimokantiems kitose mokyklose moksleiviams aspirantams kildavo kai kurių problemų, tarp jų didžiausia buvo tai, kad karo tarnybos pabaiga (spa-

---

⁴⁰ Įsakymas kariuomenei Nr. 95, Kaunas, 1927 m. rugpjūčio 2 d. LCVA, f. 384. ap. 1. b. 79, l. 140–141.

lio paskutinės dienos) nesutapdavo su kai kurių mokyklų mokslo metų pradžia. Todėl kai kurie moksleiviai, baigę tarnybą spalio pabaigoje, tais metais negalėdavo tęsti mokslo. Karinė prievolė jiems mokymąsi sutrukdėdavo ne vienus, o dvejus metus. Be to, pagal iki tol galiojusias taisykles, stojantieji į aspirantus turėjo būti baigę mažiausiai 6 gimnazijos klases, o tokio išsilavinimo, pasirodo, nepakanka. Kelerių metų patirtis parodė, kad jaunuoliai, nebaigę aukštesniosios mokyklos, dažniausiai nesugeba per trumpą aspirantų tarnybos laikotarpį išmokti atsargos karininkams reikalingų dalykų. Ypač jiems buvo sunku mokytis karybos dalykų, kuriems perprasti reikia daugiau matematikos, fizikos ir istorijos žinių.

Minėtus senų taisyklių trūkumus pašalino 1931 m. birželio 10 d. priimta nauja kariūnų aspirantų priėmimo ir tarnybos tvarka. Kariūnais aspirantais galėjo būti 18–25 m. Lietuvos piliečiai, baigę ne mažiau kaip aukštesniąją bendrojo lavinimo mokyklą arba turintys tolygų išsilavinimą pagal švietimo ministro patvirtintas programas ir tinkami rikiuotei. Norintieji atlikti karinę prievolę kaip kariūnai aspirantai tai turėjo padaryti, iki tos į Kariūnų kursus (tų metų rugpjūčio 1 d.), pateikti prašymą tos apskrities naujokų ėmimo komisijai, kurios šaukiamųjų sąrašuose jie įrašyti. **Kariūnai aspirantai kariuomenėje tarnauti turėjo 12 mėn.** Per šį laikotarpį jie rengiami būti atsargos karininkais ir gauna kariūnams nustatytą išlaikymą⁴¹.

Siekiant toliau tobulinti kariūnų aspirantų rengimą, 1933 m. kovo 1 d. buvo priimtas *Aspirantų tarnybos įstatymas*⁴² ir *Aspirantų tarnybos įstatymui vykdyti taisyklės*⁴³.

1934 m. lapkričio 30 d. Lietuvos Respublikos prezidentas A. Smetona paskelbė *Aspirantų tarnybos įstatymo* pakeitimą. *Aspirantų tarnybos įstatymas* buvo papildytas 17¹ str.: *Atsargos leitenantai ir jaunesnieji leitenantai, baigusieji atitinkamą aukštąją mokyklą, gali būti priimami taikos metu į tikrąją karo tarnybą į inžinerijos, ginklavimo, aviacijos, topografijos, sanitarijos ir veterinarijos karininkų korpusus. Geodezininkai ir technikai, įgiję specialųjį aukštąjį išsilavinimą, išimtiniais atvejais gali būti priimami*

⁴¹ Kariūnų aspirantų tarnybos taisyklės. *Vyriausybės žinios*, 1931, birželio 10 d., Nr. 358, eil. Nr. 2443, p. 22–23.

⁴² Aspirantų tarnybos įstatymas. *Vyriausybės žinios*, 1933, liepos 21 d., Nr. 420, eil. Nr. 2909, p. 4–5.

⁴³ Aspirantų tarnybos įstatymui vykdyti taisyklės. *Vyriausybės žinios*, 1933 m., liepos 21 d., Nr. 492, eil. Nr. 2914, p. 17–19.

tik į topografijos ir ginklavimo karininkų korpusus. Šie karininkai į aukštesnius laipsnius keliami Karininkų laipsnių įstatymo nustatyta tvarka⁴⁴.

1937 m. kovo 1 d. buvo paskelbti *Aspirantų tarnybos įstatymo* 12 ir 13 str. pakeitimai. Pagal 12 str. naują redakciją, **aspirantai kariuomenėje tarnauja 15 mėn.**, įskaitant ir kandidatais išstarnautą laiką. Jie turi mokytis nustatytą laiką, išlaikyti egzaminus ir atlikti kariuomenėje praktiką. Besimokantys Karo mokykloje aprūpinami kaip kariūnai, o tarnaujantys kariuomenės daliniuose – kaip kareiviai. 13 str. skelbė, kad aspirantai ir kandidatai į aspirantus, nebaigę aspirantų mokymo kurso, karo tarnybą atlieka bendra tvarka⁴⁵.

1937 m. balandžio 30 d. krašto apsaugos ministras brg. gen. Stasys Dirmantas ir kariuomenės vadas gen. št. plk. Stasys Raštikis, remdamiesi *Aspirantų tarnybos įstatymo* 19 str., paskelbė naujas *Aspirantų tarnybos įstatymui vykdyti taisykles*⁴⁶.

Pradedant septintąją laidą, aspirantų tarnybos pradžia ir pabaiga pradėta derinti su kitų Lietuvos mokyklų mokslo metų pradžia ir pabaiga, kad tarnybą baigę jaunieji karininkai galėtų laiku registruotis studijuoti universitete ir kitose aukštosiose mokyklose, kuriose mokslas prasidėdavo rugsėjo 15 d. Septintoji–dvyliktoji aspirantų laidos buvo išleistos 1932–1937 m. rugsėjo 15 d. *Septintąją* laidą baigė 240, *aštuntąją* – 187, *devintąją* – 144, *dešimtąją* – 132, *vienuoliktąją* – 212, *dvyliktąją* – 254, *tryliktąją* – 239 (1938 m. rugsėjo 27 d.), *keturioliktąją* – 246 (1939 m. rugsėjo 19 d.) aspirantai.

Paprastai buvusiųjų aspirantų į kadrinių karininkų tarnybą nepriimdavo, tačiau buvo ir išimčių. 1934 m. vasarą po nepavykusio vadinamojo voldemarininkų pučo iš kariuomenės į atsargą buvo išleista daug karininkų. Šiai spragai užpildyti Karo mokykloje buvo organizuoti atsargos karininkų kursai baigusiems aspirantų laidas.

Pagal 1935 m. liepos 3 d. paskelbtą įstatymą, atsargos jaunesnieji leitenantai galėjo būti priimti į aktyviają karo tarnybą baigę 10 mėnesių

---

⁴⁴ Aspirantų tarnybos įstatymo pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1934 m. lapkričio 30 d., Nr. 461, eil. Nr. 3226, p. 6.

⁴⁵ Aspirantų tarnybos įstatymo pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1937 m. kovo 1 d., Nr. 568, eil. Nr. 3948, p. 32.

⁴⁶ Įsakymas kariuomenei Nr. 26. Kaunas, 1937 m. balandžio 30 d. *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 127, l. 40–42.

kursus, kurie buvo įsteigti Karo mokykloje. Po 10 mėnesių mokymosi 1936 m. gegužės 10 d. buvo išleista specialioji laida – ją baigę 103 karininkai buvo paskirti į dalinius.

Iki 1936 m. karo tarnyba būdavo atidedama studentams, kol baigs studijas, ir kitais atvejais. Tačiau, kylant karo grėsmei, paaštrėjus santykiams su Vokietija, to buvo atsisakyta, ir karo tarnybą reikėjo atlikti bendra įstatymo nustatyta tvarka.

Tarpukario Lietuvos kariuomenės vadovybė stengėsi padėti atsargos karininkams tobulinti savo karybos žinias ir įgūdžius, stiprinti ryšius su kariuomene. Lietuvos karininkija nuolat rūpinosi atsargos karininkų parengtimi: taikė įvairius kariūnų aspirantų rengimo tobulinimo būdus, siekė nuosekliai, planingai, metodiškai ir nuodugniai mokyti ir rengti karininkus kautynėms.

Kandidatai būdavo priimami į Karo mokyklą tuoj po rugsėjo vidurio, tik išleidus ankstesnę laidą. Atranka į kariūnus aspirantus buvo tokia pat griežta kaip ir į kariūnų laidas. Atsargos karininkų rengimas iš esmės buvo pagrįstas tais pačiais metodais kaip ir tikrosios tarnybos karininkų mokymas, tik aspirantų mokymo plane ypač pabrėžta specializacija. Trumpas mokymo laikotarpis neleido labai gerai išmokti suplanuotų mokomųjų dalykų, nepagrindiniai dalykai, pvz., šokiai ir pan., buvo visai nedėstomi. Lauko pratybos ir uždavinių sprendimas lauke (eksperimentinė taktika) vyko nuolat, kad ir kokios buvo oro sąlygos. Įgytas Karo mokykloje teorines žinias aspirantai turėjo pritaikyti praktiškai atlikdami stažuotę. Atsargos karininkai buvo šaukiami į pakartotinius mokymus ir kursus, po kurių galėjo gauti aukštesnę karinį laipsnį – iki kapitono imtinai.

Iki Lietuvos okupacijos 1940 m. Karo mokykla išleido 14 aspirantų laidų, parengė 2585, o įskaitant 15 laidą – 2869 atsargos karininkus (1688 pėstininkus, 338 artilerijos, 212 inžinerijos, 16 veterinarijos, 58 aviacijos, 43 sanitarijos, 84 pionierių, 39 automobilių, 99 ryšių, 4 topografijos, 175 kavalerijos, 10 geležinkelių, 100 ginklavimo, 3 aviacijos). Tai buvo didelis Lietuvos gynybinio potencialo pastiprinimas. Vertinant tokį aktyvų atsargos karininkų rengimą, galima tvirtinti, kad kariuomenei buvo parengtas pakankamas karininkų rezervas, suteikiantis galimybę krizės atveju tikrosios tarnybos karininkų skaičių padidinti daugiau kaip dvigubai.

Po Lietuvos okupacijos apskričių komendantų parinkti 335 kandidatai 1940 m. liepos 12 d. buvo priimti į *šešioliktąją* aspirantų laidą, o liepos 20 d. buvo paleisti iš Karo mokyklos, nes kariūnų mokymas turėjo vykti

pagal Raudonosios armijos pėstininkų karo mokykloms patvirtintą programą. Aspirantų rengimas jose nebuvo numatytas, todėl Vilniaus pėstininkų karo mokyklą 1940 m. spalio 2 d. baigė paskutinė – penkioliktoji – aspirantų laida – 284 aspirantai.

Taigi aspirantų tarnyba Lietuvos kariuomenėje buvo sukurta siekiant papildyti jaunesniųjų karininkų rezervą ir parengti reguliariajai kariuomenei taikos metu trūkstamų specialistų. Atliekant šią tarnybą buvo galima įgyti vieną iš tuo metu kariuomenei reikalingų specialybių, kurios ir lemdavo, kuriam karininkų korpusui karo atveju priklausys aspirantas.

3. VYTAUTO DIDŽIOJO KARININKŲ KURSAI

Kuriamos Lietuvos kariuomenės karininkai buvo labai nevienodai pasirengę. Lietuvos kariuomenės Generalinis štabas suprato iškilusios problemos svarbą ir ėmėsi organizuoti *Aukštuosius karininkų kursus*, kurie turėjo papildyti ir suvienodinti karininkų žinias. 1921 m. balandžio 1 d. buvo įsteigti *Aukštieji karininkų kursai*⁴⁷.

Steigiant šiuos kursus susidurta su nemažai kliūčių. Jiems nebuvo skirta nei patalpų, nei mokymo priemonių, nei lektorių. Bet svarbiausia – reikėjo sudaryti specifinėms Lietuvos sąlygoms pritaikytą mokymo programą. Pirmuosius organizacinius darbus atliko gen. ltn. Maksimas Katchė, kuris 1921 m. balandžio 1 d. buvo paskirtas pirmuoju kursų viršininku, o kursai turėjo prasidėti tą pačią dieną (t. y. balandžio 1-ąją).

1921 m. balandžio 6 d. jau buvo paskelbti *Laikini Aukštųjų karininkų kursų bendrieji dėsniai*, kuriuose nurodyta, kad Aukštųjų karininkų kursų tikslas – *skleisti tarp visų ginklų rūšių karininkų išsamesnes teorines ir praktines karo žinias ir parengti prie didesnių kariuomenės dalių karininkus, kurie galėtų eiti auklėtojų ir vadų pareigas*. Bendruosiuose kursų dėsniuose nurodytas kursų uždavinys, jų sudėtis ir valdymo sistema, kursų karininkų sudėtis, rotuojamas kursų personalas, mokomieji dalykai ir kt.⁴⁸

---

⁴⁷ Įsakymas kariuomenei Nr. 60, Kaunas, 1921 m. kovo 24 d. LCVA, f. 384, ap. 1, b. 35, l. 67.

⁴⁸ Įsakymas kariuomenei Nr. 71, Kaunas, 1921 m. balandžio 6 d. Ten pat, l. 78–81.

Šiuos dėsnius, nustatančius vidaus gyvenimo tvarką, o ypač mokymo rengimo principus ir jų įvykdymo būdą, buvo nelengva įgyvendinti, nes Lietuvos kariuomenei tai buvo nauja, o dėl ypatingų jos kūrimosi sąlygų negalima buvo remtis kaimyninių valstybių panašių mokymo įstaigų pavyzdžiais, reikėjo ieškoti savo tipo, taip pat paruošti savo principus ir metodus. Sprendžiant šiuos svarbesnius klausimus, daug padėjo gen. Leonas Radas-Zenkavičius, kuris tuo metu buvo generolas ypatingiems reikalams prie krašto apsaugos ministro. Gen. L. Radas-Zenkavičius naudindamas ir praktiška patarimais, paremtais visapusišku Pirmojo pasaulinio karo patyrimu, padėdavo gen. ltn. M. Katchei spręsti svarbesnius klausimus.

Kursų viršininką gen. ltn. M. Katchę paskyrus Generalinio štabo viršininku, į jo vietą nuo 1921 m. liepos 29 d. paskiriamas Karo mokslo valdybos viršininkas gen. L. Radas-Zenkavičius. Jis 1922 m. balandžio mėn. parengė kursų statuto projektą. Nuo to laiko visas karo mokslas ir mokymas buvo perduotas į vienas rankas, kad būtų galima jį reorganizuoti ir kelti, sekant Vakarų Europos valstybių pavyzdžiu. Tai buvo labai sunkus uždavinys, bet naujasis kursų viršininkas žingsnis po žingsnio siekė numatyto tikslo.

Pirmųjų mokslo metų patirtis parodė, kad 5–6 mėnesių kursas yra per trumpas, kad būtų galima pasiekti iškeltą tikslą. Tuo metu numatoma Lietuvos kariuomenėje parengti naują karinę doktriną, todėl ypatingas dėmesys kreipiamas į taktikos užsiėmimus, kurių skaičių reikėjo padidinti ir mokant taikyti eksperimentinį metodą. Kariuomenės vadovybė suprato, kad mokėti bent vieną pagrindinę Vakarų Europos kalbą kiekvienam karininkui būtina, nes kitaip bus sunku sekti karo mokslo naujienas. Todėl buvo nuspręsta antrosios laidos mokymą pailginti iki 8 mėnesių. Vadovaujantis minėtais principais buvo pertvarkytas mokymo planas ir tuo būdu antrajai klausytojų laidai suteikta išsamesnių žinių, daugiau laiko skirta praktikai ir geriau susisteminti studijuojami dalykai.

1922 m. spalio 3 d. Steigiamasis Seimas priėmė seniai lauktą *Kursų statutą*, kuris neturėjo nieko bendra su pirmaisiais įstatymo projektais.

Aukštųjų karininkų kursų statute teigiama, kad Aukštųjų karininkų kursų *tikslas* – suteikti tokį pasiruošimą visų ginklų rūšių karininkams, kad jie tiktų užimti batalionų, baterijų ir pulkų vadų vietas ir sudaryti generalinio štabo karininkų korpusą.

Steigiami bendrojo ir generalinio štabo skyriai; numatomas mokymo- si bendrajame skyriuje laikas – vieni metai, o generalinio štabo skyriuje (*įsteigtas 1931 m.*) – dveji su puse⁴⁹.

Priėmus šį statutą, Aukštieji karininkų kursai tapo nuolatine karo mokymo įstaiga, turinčia plačius uždavinius ir didelį siekį nuolat lavinti karininkų korpusą, gausinti ir tobulinti jų žinias, kad neatsiliktų nuo kitų valstybių, ir aprūpinti kariuomenę karininkais, tinkamais eiti rikiuotės daliniuose ir štabuose atsakingas pareigas.

Įteisinus kursus, kad kuo geriau būtų įgyvendinti tikslai, pagrindinis dėmesys buvo nukreiptas į pažangiausių mokymo metodų ir būdų rengimą. Buvo peržiūrimos visų dalykų programos ir laikinieji konspektai, išplėsta daugelio dalykų apimtis, o jų dėstymas susistemintas. Taip pat sėkmingai buvo sprendžiamas aprūpinimo vadovėliais ir pagalbine kari- ne literatūra klausimas.

Lietuvos Respublikos prezidento A. Stulginskio 1923 m. liepos 15 d. įsakymu buvo suteikta teisė vadinti didįjį Lietuvos kunigaikštį Vytautą kursų šefu ir įteisintas naujas kursų pavadinimas – *Aukštieji karininkų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursai*. 1930-aisiais – Vytauto Di- džiojo metais – jie buvo pavadinti *Vytauto Didžiojo karininkų kursais*.

1923 m. lapkričio 15 d. kursai iš senųjų patalpų Tolstojaus (vėliau – Sapiegos) gatvėje buvo perkelti į Aukštąją Panemunę. Pagerėjus gyvenimo sąlygoms, kursai įgijo daugiau reikšmės visai kariuomenei. Kursams įsikūrus naujose, erdvesnėse patalpose, pradėta plėsti jų veiklą – įsteigia- mas *Artilerijos skyrius* ir *Fizinio lavinimo centras*.

1924 m. bendrojo skyriaus ketvirtosios laidos dėstymo metodas da- rėsi panašesnis į eksperimentinį, ypač svarbiausių karybos dalykų, pvz., taktikos, šaudybos, topografijos, fortifikacijos. Kursų viršininkas reika- lavo daugiau laiko skirti pratyboms ir tik minimalų valandų skaičių – teorijai.

1926 m. Aukštuosiuose karininkų kursuose prasideda naujas etapas – kyla sumanymas sujungti iki tol savarankiškai veikusius *Aukštuosius karo technikos kursus* (įsteigti 1924 m. sausio 1 d.), kuriuos sudarė sta- tybos ir elektrotechnikos skyriai, ir *Aviacijos kursus*, kurie atsirado kaip išformuotos (1919 m. gruodžio 16 d.) Aviacijos karo mokyklos, įsteigtos

---

⁴⁹ Aukštųjų karininkų kursų statusas. Įsakymas kariuomenei Nr. 242, Kaunas, 1922 m. lapkričio 4 d. Ten pat, b. 46, l. 242–243.

1919 m. sausio 24 d., tęsinys. 1921 m. kovo pradžioje prie mokomosios eskadrilės buvo įsteigti specialūs aviacijos kursai lakūnams ir žvalgamams.

Per trumpą laiką Aukštieji karo technikos kursai parengė svarbiausioms įstaigoms ir karo technikos daliniams kvalifikuotų inžinerijos (32 – elektrotechnikos, 17 – statybos skyriaus) karininkų, daugelis jų buvo paskirti į dalinių vadų, skyrių viršininkų, kuopų vadų, mokomųjų dalinių vadų pareigas. Kursai ne tik susilygino su Aukštaisiais karininkų kursais, bet ir padarė jiems įtakos: ir ten pradėta daugiau kreipti dėmesio į inžinerijos dalykus. Aukštiesiems karo technikos kursams padedant buvo surengti transmisijų manevrai. Kursai parengė tinkamus kandidatus studijuoti inžinerijos mokslus užsienyje, prisidėjo prie karo techninės literatūros leidimo.

Visus tris kursus, be skirtingos jų specifinės paskirties, vienijo bendras tikslas – parengti kariuomenės daliniams kuo daugiau kvalifikuotų specialistų, todėl manyta, kad visoms trimis mokomosioms įstaigoms turėtų vadovauti vienas viršininkas, kuris būtų atsakingas už visų šių karininkų mokymą ir tobulinimą.

1926 m. lapkričio 9 d. Lietuvos Respublikos Seimas antruoju skaitymu priėmė *Aukštųjų karininkų kursų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursų įstatymą*, kuriame teigiama, kad kursų tikslas – tobulinti karininkus ir rengti įvairius karo specialistus, kurių negali parengti Karo mokykla. Kursus sudarė šie skyriai: 1) bendrasis, 2) artilerijos, 3) inžinerijos (su statybos ir fortifikacijos poskyriais), 4) technikos (su ryšių ir automobilių poskyriais), 5) aviacijos, 6) kūno lavinimo dalies⁵⁰.

Tačiau dėl organizacinių nesklandumų visi trys kursai galutinai buvo sujungti tik 1927 m. kovo 16 d. 1927 m. prie Aukštųjų karininkų kursų prijungus Karo technikos ir Aviacijos kursus, *Aukštieji karininkų kursai užėmė tarpinę padėtį tarp aukštesniosios ir aukštosios mokyklos*. Į kursus buvo priimami karininkai, baigę aukštesniąją mokyklą. Po kursų sujungimo sėkmingai veikė *bendrasis, artilerijos, karo technikos, aviacijos skyriai ir kūno lavinimo dalis*.

1928–1929 mokslo metais Aukštuosiuose karininkų kursuose buvo 62 lektoriai ir vadovai, vėliau padidinta iki 63 etatinių vietų: bendrajame –

⁵⁰ Aukštųjų karininkų kursų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursų įstatymas. 1926 m. lapkričio 9 d., LCVA, f. 929, ap. 6, b. 94, l. 8–11.

25, artilerijos – 10, inžinerijos – 9, technikos – 9, aviacijos skyriuje – 10⁵¹.

Aukštųjų karininkų kursų vadovybė ir lektoriai daug dėmesio skyrė užsienio kalbų mokymui, vadovėlių ir mokomųjų knygų rengimui. Pavyzdžiui, 1930 m. kovo 6 d. vykusiame Mokslo tarybos posėdyje buvo pareikšta bendra nuomonė, kad užsienio kalbų mokymas yra būtinas, kad karininkai susipažintų su jų specialybei reikalinga literatūra.

Kadangi lietuvių kalba parašytų reikalingų specialybės vadovėlių buvo sunku rasti, kursų viršininkas plk. Stasys Dirmantas pareiškė pageidavimą, kad kiekvienas lektorius paruoštų atspausdinti konspektus, tada klausytojai prieš konsultacijas ar egzaminus turėtų reikalingą mokomąją medžiagą. Sudarant programas reikėjo nurodyti rekomenduojamus vadovėlius lietuvių ir užsienio kalba.

Kursus sujungus, veikė 12 mokymo kabinetų ir laboratorijų: inžinerijos, telegrafų ir telefonų kabinetas-laboratorija, elektrotechnikos laboratorija, radijo kabinetas-laboratorija, mechanikos ir vidaus degimo variklių laboratorija su dirbtuve ir garažu, transmisijos laboratorija, ginklų kabinetas, fiziologijos kabinetas, schemų kabinetas, topografijos įrankių kabinetas, artilerijos kabinetas, chemijos kabinetas.

Daugelis išvardytų kabinetų ir laboratorijų buvo vienintelės Lietuvoje. Čia surinkti eksponatai arba įrengti modernūs technikos įrenginiai sudarė galimybę ne tik teoriškai studijuoti reikalingas įvairių specialybių mokslo šakas, bet ir jas paremti praktika.

Kasmet kursų pedagogų kolektyvą papildydavo lektoriai, baigę įvairias užsienio valstybių karo akademijas, nauji Generalinio štabo karininkai: pulkininkai Vaclovas Griganavičius, Zenonas Gerulaitis, Boleslovas Jakutis, Kazys Škirpa, Petras Kubiliūnas, Kazys Tallat-Kelpša, majoras Kazys Grinius, kurie daug nuveikė, kad kursai taptų modernia karo mokslo įstaiga.

Vytauto Didžiojo universiteto profesoriai Mykolas Songaila, Jonas Šimkus, Kazimieras Vasiliauskas, Zigmas Žemaitis, docentai Vasaris Visarionas Gorodeckis, Silvestras Grinkevičius, Ignas Končius, Jeronimas Šliogeris ir kiti savo darbu ir žiniomis padėjo pakelti kursų techninį mokslo lygį ir specialijų kursų skyriams užimti deramą vietą.

Aukštiesiems karininkų kursams vadovavo jų organizatorius ir pir-

---

⁵¹ Aukštųjų karininkų D. L. K. Vytauto kursų 1928/1929 mokslo metų lektorių ir vadovų sąrašas, LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 31, l. 336–337.

masis viršininkas gen. ltn. Maksimas Katchė (1921 m.), vėliau gen. Leonas Radus-Zenkavičius (1922–1928 m.), plk. Vladas Skorupskis (1928–1929 m.), plk. Brunonas Štencelis (1929 m.), plk. Stasys Dirmantas (1929–1933 m.), gen. ltn. Petras Kubiliūnas (1933–1934 m.).

Vytauto Didžiojo karininkų kursai nustojo veikti 1933 m. viduryje. Šiuos kursus baigė 704 (bendrajame skyriuje – 405, artilerijos – 83, inžinerijos – 31, technikos – 46, aviacijos – 43, fizinio lavinimo dalį – 96) karininkai. Prie Vytauto Didžiojo karininkų kursų taip pat vyko įvairūs specializuoti ilgalaikiai ir trumpalaikiai nuolatiniai ir laikini kursai. Kursuose karininkai įgijo daug konkrečių teorinių ir praktinių žinių, praplėtė savo bendrąjį ir profesinį akiratį, gavo paskatą toliau mokytis ir lavintis, išmoko savarankiškai dirbti, susipažino su naujais darbo metodais, kuriuos ateityje galėjo taikyti karo tarnyboje. Jie padėjo suvienodinti karininkų karines pažiūras ir sudaryti vieningą karinę doktriną.

4. VYTAUTO DIDŽIOJO AUKŠTOJI KARO MOKYKLA

Vis dėlto bendras Lietuvos karininkų pasirengimo lygis nebuvo labai aukštas, todėl teko *aukštesniojo rango karininkus rengti užsienyje*. Iki 1931 m. Lietuvoje nebuvo aukštojo karo mokslo institucijos, todėl nuo 1921 m. pasitobulinti arba įgyti retesnių karinių specialybių atrinkti karininkai buvo siunčiami į Prancūzijos, Vokietijos, Italijos, Belgijos, Anglijos, Austrijos, Čekoslovakijos karo akademijas, intendantų, karo technikos, karinio jūrų laivyno, kavalerijos mokyklas studijuoti aeronautikos, karo inžinerijos, radiotechnikos, elektrotechnikos, medicinos, veterinarijos, chemijos, mechanikos, meteorologijos, fizinio lavinimo ir kitų mokslų. Siunčiant į užsienį karininkus ir civilius tarnautojus buvo atsižvelgiama į mokyklos profilį, jos vardą ir vienos ar kitos specialybės karininkų poreikį.

Tarpukariu Vakarų Europoje, JAV ir SSRS mokėsi ir kvalifikaciją tobulino 196 Lietuvos kariuomenės karininkai, karo valdininkai ir kiti asmenys. Daugiausia Krašto apsaugos ministerijos stipendininkų buvo siunčiama studijuoti ir tobulintis į Prancūzijos (81 klausytojas), Čekoslovakijos (44 klausytojai), Belgijos (22 klausytojai), Vokietijos (20 klausytojų), Austrijos (13 klausytojų) ir Italijos (9 klausytojai) aukštąsias karines ir civilines mokyklas. Baigusiems karo akademijas užsienyje buvo sutei-

kiamas štabo karininko vardas.

Tačiau ir įsteigus 1931 m. savo aukštąją karo mokyklą – *Generalinio štabo skyrių*, ryšiai su užsienio mokyklomis nenutrūko. Kaip ir iki tol, į užsienį buvo siunčiami karininkai, tik jau baigę Generalinio štabo kursus. Tai neleido nutolti nuo naujų karybos idėjų, techninių išradimų ir pan., kita vertus, tokiu būdu buvo rengiami lektoriai Generalinio štabo kursams. Visi Generalinio štabo karininkai buvo baigę Europos valstybių aukštąsias karo mokyklas. Be to, beveik kasmet keli karininkai stažuotės atlikti buvo siunčiami į užsienio valstybių kariuomenes. Užsienio karo ir specialiosios mokyklos rengė Lietuvos kariuomenei specialistus, kad savo žinias pritaikytų grįžę į Lietuvą. Organizuojat kariuomenės švietimą Lietuvoje, rengiant įvairius kursus ir mokymo programas, dažnai buvo remiamasi Europos karinių mokyklų pavyzdžiu, diplomatams tarpininkaujant į Lietuvą buvo siunčiama metodinė medžiaga, vadovėliai ir knygos.

Daugelis baigusiujų mokslus užsienyje ėjo aukštas pareigas Lietuvos kariuomenėje, perdavė savo patyrimą dėstydami Karo mokykloje, Vytauto Didžiojo aukštuosiuose kursuose, Karo technikos kursuose, Aukštojoje karo mokykloje, įvairiuose kvalifikacijos kėlimo kursuose. Jie ne tik perteikė užsienyje įgytas akademinės žinias, bet ir įdiegė daug naujovių, kurios iš esmės nulėmė Lietuvos kariuomenės karininkų rengimo ir jų kvalifikacijos kėlimo sistemos tolesnę raidą pagal Vakarų Europos karo mokyklų modelį⁵².

Be išsiųstųjų studijuoti į užsienį, Krašto apsaugos ministerija turėjo stipendininkų ir Vytauto Didžiojo universitete. Čia buvo rengiami inžinieriai, gydytojai, mechanikai, teisininkai, chemikai ir veterinarai.

Tačiau studijos užsienio karo mokyklose kėlė nemažai problemų. Kiekvienoje šalyje karo mokslas buvo pritaikytas prie tos šalies specifinių sąlygų, skyrėsi kariuomenių organizacinė struktūra, ginkluotė ir aprūpinimas. Generalinio štabo karininkai, baigę studijas užsienyje, tuo pat metu tapdavo ir įvairių karo doktrinų skleidėjais. Įvairių karo mokyklų tikslai, mokymo metodai, taigi ir parengimo karui kryptys ne visada sutapdavo – dažnai tie niuansai virsdavo ryškiais skirtumais. Suprantama, reikėjo nemažai laiko, kad įvairias karo mokyklas baigę Generalinio štabo karininkai rastų bendrą kalbą. Be to, toks mokslas užsienyje brangiai kainavo.

---

⁵² Bukelevičiūtė, D. *Lietuvos ir Čekoslovakijos dvišalių santykių dinamika 1918–1939 metais*, p. 224–226.

Lietuvoje parengus pakankamą kvalifikuotų, įgijusių aukštąjį karinį išsilavinimą karininkų skaičių, 1931 m. gen. Petro Kubiliūno iniciatyva Kaune buvo įkurta aukštoji karo mokykla – ***Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyrius***.

Generalinio štabo kursų I laidos pradžia reikėtų laikyti 1931 m. sausio 22 d., kai pasirodė Vyriausiojo štabo aplinkraštis, kuriame paskelbta apie numatomą Generalinio štabo kursų steigimą ir kursų kandidatams stojimo sąlygos.

1932 m. kovo 10 d. įsakyme kariuomenei teigiama, kad, remiantis Vytauto Didžiojo karininkų kursų statutu, nuo 1932 m. balandžio 1 d. organizuojamas prie Aukštųjų karininkų kursų *Generalinio štabo skyrius*, vadinamas *Generalinio štabo kursais*, savo programa atitinka aukštajai karo mokyklai keliamus reikalavimus.

Šios, kaip aukštosios, karo mokyklos *tikslas* – rengti Lietuvos kariuomenei kvalifikuotus karininkus, suteikti jiems ne tik specialiujų ir bendrųjų žinių, bet ir išugdyti specifinį karinį mąstymą⁵³.

Pirmieji Generalinio štabo kursų mokslo metai prasidėjo 1932 m. balandžio 1 d. suremontuotose buvusiose pašto valdybos patalpose. Pirmąją laidą sudarė 20 klausytojų. Visi klausytojai buvo baigę aukštesniąją mokyklą, daugelis (15) – Lietuvos karo mokyklos auklėtiniai. Mokslas truko trejus metus. Pirmieji mokslo metai prasidėjo 1932 m. balandžio 1 d. ir baigėsi 1933 m. kovo 29 d., antrųjų pradžia – 1933 m. balandžio 19 d., pabaiga – 1934 m. gegužės 14 d. Kursas baigėsi svarbesnių dalykų egzaminais ir taktine ekskursija. Mokslo metai buvo skirstomi į tris trimestrus.

Pagrindinę visų dėstytų dalykų grupę sudarė bendroji, įvairių ginklų rūšių taktika (pėstininkų, artilerijos, kavalerijos, aviacijos ir t. t.) ir generalinio štabo tarnyba. Panašiai kaip ir užsienio valstybių tokio tipo mokyklose, šios grupės pagrindą sudarė bendroji taktika; antrą grupę – karo istorija, karo geografija, žinių rinkimas, užsienio valstybių kariuomenių organizacija, kariavimo dėsniai, ginklavimas, technikos priemonės ir kt., mobilizacija, geležinkeliai, šalies krantų apsauga; trečią grupę – bendrieji dalykai: valstybės ir tarptautinė teisė, ekonomikos mokslų pagrindai, diplomatinės istorija, eksperimentinė ir karo psichologija, užsienio (lenkų, vokiečių) kalbos ir jodinėjimas.

⁵³ Įsakymas kariuomenei Nr. 20, Kaunas, 1932 m. kovo 10 d. LCVA, f. 384, ap. 1, b. 103, l. 39.

Visus pagrindinius karinius dalykus dėstė Generalinio štabo karininkai, baigę mokyklą užsienyje. Dėstant pagrindinius dalykus buvo laikomasi principo, kad lektoriai būtų baigę tą pačią užsienio karo mokyklą. Tam tikrų pagrindinių dalykų (bendrosios taktikos, generalinio štabo tarnybos) lektoriai buvo etatiniai, o jiems talkino asistentai. Ištisą teisės ir visuomenės mokslų ciklą skaitė Vytauto Didžiojo universiteto profesoriai ir žinomi politikos veikėjai.

Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyriaus mokymo programa prilygo kitų valstybių generalinių štabų akademijų programoms. Kaip ir užsienio generalinio štabo mokyklose, taip pat ir Lietuvos generalinio štabo kursų mokymo pagrindą sudarė eksperimentinis metodas.

Lietuvos Respublikos Prezidento 1934 m. gegužės 18 d. aktu Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyriaus pirmoji laida buvo pavadinta *Respublikos Prezidento Antano Smetonos generalinio štabo kursų laida*. Naujiesiems Generalinio štabo karininkams buvo įteikti diplomai ir kursų baigimo ženklai. Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo kursų Respublikos Prezidento A. Smetonos (*pirmąją laidą* baigė 18 karininkų.

Generalinio štabo kursų antrosios laidos mokslo pradžia turėjo prasidėti 1934 m. rudenį, tačiau dėl tam tikrų priežasčių tai įvyko tik 1935 m. kovo 1 d. Rugsjūčio 10 d. prie Vytauto Didžiojo karininkų kursų buvo *įsteigti Intendantų kursai*⁵⁴.

Kartu su Generalinio štabo kursų antrosios laidos iškilminga mokslo metų pradžia buvo paminėta ir Intendantų kursų mokslo pradžia, nes jie mokslo metus pradėjo 1934 m. rugsėjo 20 d. Norėta, kad Intendantų skyriaus klausytojai visuomenės ir valstybės ūkio bei teisės mokslus studijuotų Vytauto Didžiojo universitete, todėl teko derintis prie šios mokymo įstaigos mokslo metų pradžios. Iki tol reikalingi Lietuvos kariuomenei intendantai buvo rengiami atitinkamose užsienio aukštosiose mokyklose.

Generalinio štabo antrosios laidos klausytojai buvo mokomi pagal tokią pat mokymo programą kaip ir pirmoji laida. Kursuose buvo taikomas eksperimentinis metodas. Nauja buvo tai, kad buvo įtrauktos instruktavimo pratybos, kurių tikslas – klausytoją parengti taktikos mokymo vadovo instruktoriaus pareigoms.

---

⁵⁴ Įsakymas kariuomenei Nr. 75, Kaunas, 1934 m. rugsjūčio 10 d. *Ten pat*, b. 111, l. 120.

Naujai įsteigto Intendantų skyriaus *tikslas* buvo pakankamai parengti išsilavinusių intendantų specialybės karininkų. Baigę šio skyriaus mokymo programą karininkai turėjo gebėti eiti didesnių kariuomenės junginių (divizijų) intendantų pareigas, vadovauti kariuomenės Intendantūros centro įstaigų darbiui. Šio skyriaus mokymo programa iš esmės atitiko užsienio valstybių tokio tipo mokyklų programas. Intendantų skyriaus klausytojų mokymas prasidėjo 1934 m. rugsėjo 20 d. ir baigėsi 1937 m. birželio 28 d.

Intendantų skyriaus klausytojai Generalinio štabo skyriuje kartu su šio skyriaus klausytojais išklausė gana didelę dalį bendrosios taktikos paskaitų ir atliko nemažai eksperimentinių bendrosios taktikos pratybų, kurios sudarė generalinio štabo ir intendantūros lauko tarnybos eksperimentinių pratybų pagrindą. Be to, Intendantūros skyriaus klausytojai dalyvavo visuose karo žaidimuose ir dviejose taktinėse kelionėse. Vytauto Didžiojo universitete kartu su studentais studijuota politinė ekonomija, statistika, ūkio geografija, prekių, finansų mokslas, valstybės, civilinė, administracinė ir prekybos teisė, knygvedyba, socialinė apsauga, privataus ūkio mokslas.

1937 m. birželio 28 d. Generalinio štabo skyriaus *antrąją laidą* baigė ir įgijo generalinio štabo karininko teises 20 karininkų. Intendantų skyriaus *pirmąją laidą* baigė ir įgijo intendantų teises 7 karininkai. Intendantų skyrius veikė tik mokantis Generalinio štabo skyriaus II laidai. Kitų skyrių įkurti nespėta.

Generalinio štabo kursų *trečioji laida* mokslo metus pradėjo 1937 m. rugsėjo 1 d. Šios laidos mokymo programa buvo panaši į antrosios laidos, tačiau buvo ir kai kurių pakeitimų, susijusių su dvejų metų patirtimi. Šiai laidai skirtas kursas buvo šiek tiek padidintas, o bendras mokymo laikas keliais mėnesiais sutrumpintas: numatyta daugiau karo žaidimų, pratybų lauke ne tik vasarą, bet ir žiemą ir t. t.

Dar prieš išleidžiant *trečiąją laidą*, buvo surinkti kandidatai laikyti konkursinių egzaminų į ketvirtąją laidą. 1938 m. spalio 8 d. 39 karininkai atvyko į kursą ir pradėjo laikyti antruosius konkursinius stojamuosius egzaminus į Generalinio štabo skyriaus *ketvirtąją laidą*⁵⁵.

Generalinio štabo kursai turėjo ir savo ypatumų, kurie juos skyrė nuo

⁵⁵ Įsakymas Vytauto Didžiojo karininkų kursams Nr. 13. Kaunas, 1938 m. lapkričio 5 d. LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 106, l. 6.

analogiškų užsienio mokyklų. Pirmiausia, tai buvo grynai lietuviška mokykla, vadinasi, kariuomenės rengimas karui ir tobulinimas, kvalifikacijos kėlimas buvo skirtas krašto gynimui.

1938 m. gruodžio 10 d. Lietuvos Respublikos prezidentas A. Smetona paskelbė Seimo priimtą įstatymą, pagal kurį Vytauto Didžiojo karininkų kursai buvo pavadinti *Vytauto Didžiojo aukštąja karo mokykla* ir nurodytas jos tikslas: 1) suteikti karininkams aukštojo karo mokslo žinių, 2) kurti ir tobulinti karo mokslą ir jo rezultatus taikyti krašto sąlygoms ir poreikiams⁵⁶.

1938 m. gruodžio 19 d. buvo paskelbtas *Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos statutai*⁵⁷. Vytauto Didžiojo aukštojoje karo mokykloje dėstė 23 dėstytojai.

1939 m. liepos 8 d. Vytauto Didžiojo aukštoji karo mokykla išleido Generalinio štabo skyriaus *trečiąją laidą*, kurią baigė 19 karininkų. Rugsėjo 1 d. šios aukštosios karo mokyklos Generalinio štabo skyriaus *ketvirtoji laida* pradėjo mokslo metus kilus Antrajam pasauliniam karui, todėl visiškai atsidėti rimtoms studijoms buvo gana sunku – karas blaškė studijuojančių karininkų dėmesį ir trukdė susikaupti mokslui. Ketvirtoji laida buvo gausiausia – joje 1940 m. balandžio 1 d. mokėsi 25 karininkai.

Aukštojoje karo mokykloje baigę mokslus karininkai savo pasirengimu visiškai prilygo baigusiems mokslus užsienyje.

Dar 1940 m. pradžioje pradėta rinkti Aukštosios karo mokyklos Generalinio štabo skyriaus penktoji laida. Iš 110 karininkų, išlaikiusių pirmuosius konkursinius egzaminus ir tinkančių pagal sveikatos būklę, laikinai einantis kariuomenės vado pareigas div. gen. Vincas Vitkauskas vasario 10 d. leido 77 karininkams rugsėjo–spalio mėn. laikyti antruosius konkursinius egzaminus⁵⁸.

Sovietų Sąjungai 1940 m. birželio 15 d. okupavus Lietuvą, prasidė-

---

⁵⁶ Vytauto Didžiojo Aukštosios Karo Mokyklos įstatymas, *Vyriausybės žinios*, 1938 m. gruodžio 10 d., Nr. 627, eil. Nr. 4503, p. 557–558.

⁵⁷ Vytauto Didžiojo Aukštosios Karo Mokyklos Statutas, Įsakymas kariuomenei Nr. 91, Kaunas, 1938 m. gruodžio 19 d., *LCVA*, f. 384, ap. 1, b. 131, l. 191–194.

⁵⁸ Kariuomenės vado įsakymas Nr. 6, Kaunas, 1940 m. vasario 10 d., *LCVA*, f. R-222, ap. 1, b. 9, l. 42–43.

jo mokyklos likvidavimas. Rugsėjo 30 d. mokykla visiškai uždaroma⁵⁹. Likviduojant Aukštąją karo mokyklą, vyko didelė personalo kaita. Tai vienus karininkus išskeldavo kitur, tai kitus atsiųsdavo į mokyklą, daug absolventų ir dėstytojų buvo ištremta į Sovietų Sąjungos gilumą ar nužudyta.

Aukštosios karo mokyklos viršininkai buvo plk. Stasys Dirmantas (1929–1933 m.), Petras Kubiliūnas (1933–1934 m.), brg. gen. Vladas Karvelis (1936–1940 m.) ir div. gen. Stasys Raštikis (1940 m.).

Ši aukštoji karo mokykla rengė karininkus, kurie galėtų dirbti Generaliniame štabe, vadovauti dideliems kariniams daliniams. Ji buvo itin vertinga, nes čia įgytos žinios galėjo būti taikomos specifinėmis Lietuvos sąlygomis. Spėta parengti tris generalinio štabo karininkų laidas (57 karininkus) ir vieną intendantų laidą (7 karininkus).

IŠVADOS

Nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos besiformuojančioms ginkluotosioms pajėgoms labai trūko gerai parengtų, patriotiškai išauklėtų aukštos kvalifikacijos karininkų. Vykstant Nepriklausomybėms kovoms su bolševikais buvo nuspręsta skubiai Kaune steigti Karo mokyklą. Lietuvos vyriausybė apie Karo mokyklos steigimą oficialiai pranešė 1919 m. sausio 15 d., skelbdama stojimo į šią mokyklą sąlygas. Mokyklos tikslas buvo rengti karininkus visoms kariuomenės rūšims, ugdyti karininką kaip specialistą ir vadą, gebantį puoselėti kariuomenėje tautiškumo dvasią.

1919 m. sausio 25 d. Karo mokyklos viršininku buvo paskirtas karininkas J. Galvydis-Bykauskas, turėjęs didelę karinę patirtį, jo pavaduotoju – karininkas P. Tvaronas.

Ką tik įkurtos Karo mokyklos autoritetas greitai išaugo. Karo mokykla, beveik savo jėgomis atsistojusi ant kojų, greitai įgijo autoritetą. Jos veikla išsiplėtė ir kompetentingi dėstytojai sugebėjo siekti užsibrėžto tikslo. Greitai ji tapo stipriu ir patikimu ramsčiu mokantis rikiuotės elementų, tobulinant karių rengimą ir atestavimą.

1919 m. liepos 6 d. buvo išleista pirmoji karininkų laida – 89 karūžai

⁵⁹ Krašto apsaugos ministerijos Vyriausiosios likvidacinės komisijos pirmininko įsakymas Nr. 24, Kaunas, 1940 m. spalio 16 d., LCVA, f. 384, ap. 4, b. 26, l. 216.

ir 7 puskarininkiai, turintys teisę gauti karininko laipsnį kariuomenės daliniuose. Baigę Karo mokyklą pirmieji Lietuvos karininkai 1919 m. liepos mėn. išvyko į frontą. Karo mokyklos įkūrimas turėjo svarbią idėjinę prasmę, net nekalbant apie tai, kad tokios mokyklos poreikį lėmė gynybiniai lietuvių tautos interesai. Pirmosios laidos karininkai sustiprino suformuotus karinius dalinius, juos išplėtė į didesnius vienetus, taip pat kompensavo kautynių netektis.

Iki 1940 m. sovietinės okupacijos Karo mokykla parengė ir išleido 20 tikrosios karo tarnybos karininkų laidų, t. y. iš viso 1905 tikrosios karo tarnybos karininkus. Dvidešimt pirmosios laidos išleistuvės įvyko 1940 m. liepos 15 d., Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. rudenį ji buvo perkelta į Vilnių ir ten išformuota.

Karo mokykla taikos meto sąlygomis parengdavo ir išleisdavo pakančiamą skaičių karininkų, reikalingų Lietuvos kariuomenei, bet reikėjo ieškoti būdų, kaip parengti kuo daugiau karininkų didesnei karo meto kariuomenei. Tai buvo daroma per kariūnų Aspirantų tarnybą. Nuo 1926 m. prie Karo mokyklos pradedamas atsargos karininkų rengimas, steigiama Aspirantų tarnyba. Baigusiems mokslą aspirantams suteikdavo jaunesniojo leitenanto laipsnį ir išleisdavo į atsargą. Iki 1940 m. sovietinės okupacijos Karo mokykla išleido 14 aspirantų laidų, t. y. buvo parengti 2585 atsargos karininkai. Šitaip buvo stiprinamas Lietuvos gynybinis potencialas. Taigi Aspirantų tarnyba Lietuvos kariuomenėje buvo sukurta siekiant papildyti jaunesniųjų karininkų rezervą ir parengti reguliariajai kariuomenei taikos metu trūkstamų specialistų.

Kuriamos Lietuvos kariuomenės karininkai buvo labai nevienodai pasirengę. Vieni jų buvo baigę taikos meto rusiškas karo mokyklas, kiti vykstant karui – sutrumpintą kursą įvairiose mokyklose, į krašto gynybą buvo įtraukta ir kitų valstybių kariuomenių karininkų. Siekiant suvienodinti karinio ir bendrojo karininkų išsimokslinimo lygį, 1921 m. balandžio 13 d. buvo įsteigti vienerių metų trukmės Aukštieji karininkų kursai, kurie prarado savo pradinę reikšmę 1930–1933 m. Kursai suteikė karininkams konkrečių teorinių ir praktinių žinių, praplėtė jų bendrą ir profesinį akiratį, skatino karininkus mokytis ir lavintis, išmokė savarankiškai dirbti ir nurodė darbo metodus, kuriuos vėliau jie taikė karo tarnyboje, padėjo suvienodinti karininkų karines pažiūras pagal vieningą karinę doktriną.

1924 m. sausio 1 d. įsteigti Aukštieji karo technikos karininkų kursai 1926 m. rugsėjo 5 d. buvo prijungti prie Aukštųjų karininkų kursų. Jie

rengė kvalifikuotus pionierius, geležinkelio, ryšių ir autotransporto karininkus.

Tačiau bendras karininkų parengimo lygis nebuvo labai aukštas, todėl teko rengti aukštesniojo rango karininkus užsienyje. Iki 1931 m. Lietuvoje nebuvo aukštojo karo mokslo institucijos, todėl pasitobulinti arba įgyti retesnių karinių specialybių atrinkti karininkai buvo siunčiami į Prancūzijos, Vokietijos, Italijos, Belgijos, Anglijos, Austrijos, Šveicarijos, Čekoslovakijos, Švedijos, JAV, Estijos, Latvijos ir Sovietų Sąjungos akademijas, intendantų, karo technikos, jūrų, kavalerijos mokyklas. Tačiau ir įsteigus 1931 m. savo aukštąją karo mokyklą – Generalinio štabo skyrių, ryšiai su užsienio mokyklomis nenutrūko. Kaip ir iki tol, į užsienį buvo siunčiami karininkai, tik jau baigę Generalinio štabo kursus. Visi generalinio štabo karininkai buvo baigę Europos valstybių aukštąsias karo mokyklas.

Užsienio karo ir specialiosios mokyklos rengė Lietuvos kariuomenei specialistus, kurie savo žinias turėjo pritaikyti grįžę į Lietuvą. Organizuojant kariuomenės švietimą Lietuvoje, rengiant įvairius kursus ir mokymo programas, dažnai buvo remiamasi Europos karinių mokyklų pavyzdžiu, diplomatus tarpininkaujant, į Lietuvą buvo siunčiama metodinė medžiaga, vadovėliai ir knygos. Jie ne tik perteikė užsienyje įgytas akademinės žinias, bet ir įdiegė daug naujovių, kurios iš esmės nulėmė Lietuvos kariuomenės karininkų rengimo ir jų kvalifikacijos kėlimo sistemos tolesnę raidą pagal Vakarų Europos karo mokyklų modelį.

Tačiau studijos užsienio karo mokyklose negalėjo visiškai patenkinti kariuomenės poreikių, todėl buvo nuspręsta steigti savo aukštojo karo mokslo instituciją. Be to, Aukštieji karininkų kursai pagal savo paskirtį ir mokymo programą neatitiko aukštosios karo mokyklos statuso. Todėl 1931 m. buvo įkurtas Vytauto Didžiojo karininkų kursų Generalinio štabo skyrius, kurio programa prilygo kitų valstybių generalinių štabų akademijų programoms. 1938 m. gruodžio 10 d. Vytauto Didžiojo karininkų kursai buvo pavadinti Vytauto Didžiojo aukštąja karo mokykla ir nurodytas jos tikslas – suteikti karininkams aukštojo karo mokslo žinių, kurti ir tobulinti karo mokslą ir jo rezultatus taikyti krašto sąlygoms ir poreikiams. Joje jau buvo pradėtos kurti naujos Lietuvai karinės doktrinos.

Taigi, nepaisant nepaprastai sudėtingų vidaus ir išorės sąlygų, nepriklausomoje Lietuvoje buvo sukurta efektyviai funkcionuojanti Lietuvos kariuomenės karininkų rengimo ir jų kvalifikacijos kėlimo sistema – Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokykla (iki sovietinės okupacijos buvo

parengti 1905 tikrosios karo tarnybos karininkai), Aspirantų tarnyba (parengti 2585 atsargos karininkai), Vytauto Didžiojo karininkų kursai (baigė 704 karininkai), Aukštieji karo technikos kursai (baigė 49 karininkai), Vytauto Didžiojo aukštoji karo mokykla (baigė 64 karininkai), įvairūs ilgalaikiai ir trumpalaikiai kursai, Lietuvos kariuomenės karininkų studijos užsienyje (mokėsi ir kvalifikaciją kėlė 196 karininkai ir karo valdininkai) ir kt.

Karininkų kvalifikacijos kėlimu taip pat rūpinosi ir 1919 m. pradėti steigti karininkų klubai, 1924 m. pavadinti karininkų ramovėmis, 1923 m. įsteigta Karo mokslų draugija, leidžiama karinė spauda. Ši sistema užtikrino visų lygių karininkų rengimą, formavo įvairiapusiškai išsilavinusių karininkų korpusą, kurį vėliau sunaikino sovietinė okupacija.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

Nepublikuoti šaltiniai

Lietuvos centrinis valstybės archyvas:

- f. 3 – Ginklavimo valdyba;
- f. 384 – Krašto apsaugos ministerija;
- f. 506 – Kariuomenės intendantūra;
- f. 923 – Lietuvos Respublikos Ministrų Kabinetas;
- f. 929 – Kariuomenės štabas;
- f. 930 – Kariuomenės apsaugos ministerijos įstaigų ir karinių dalinių asmens sudėties dokumentų kolekcija;
- f. 1451 – Karo mokyklos ir kursai;
- f. R-222 – Tarybų Lietuvos liaudies kariuomenės karinės įstaigos ir daliniai;
- f. R- 754 – Lietuvos TSR Ministrų Taryba.

Publikuoti šaltiniai

Aspirantų tarnybos įstatymui vykdyti taisyklės. *Vyriausybės žinios*, 1933 m. liepos 21 d., Nr. 492, eil. Nr. 2914, p. 17–19.

Aspirantų tarnybos įstatymui vykdyti taisyklės. *Vyriausybės žinios*,

1933 m. liepos 21 d., Nr. 420, eil. Nr. 2914, p. 17–19; Aspirantų tarnybos įstatymas. *Vyriausybės žinios*, 1933 m., liepos 21 d., Nr. 420, eil. Nr. 2909, p. 4–5.

Aspirantų tarnybos įstatymui vykdyti taisyklių priedai. *Vyriausybės žinios*, 1933 m. liepos 21 d., Nr. 420, eil. Nr. 2914, p. 19–20.

Aspirantų tarnybos įstatymo pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1934 m. lapkričio 30 d., Nr. 461, eil. Nr. 3226, p. 6.

Aspirantų tarnybos įstatymo pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1937 m. kovo 1 d., Nr. 568, eil. Nr. 3948, p. 32.

Atsargos jaunesniųjų leitenantų kursų įstatymas. *Vyriausybės žinios*, 1935 m. liepos 3 d., Nr. 487 eil. Nr. 3403, p. 4.

Aukštųjų karininkų kursų Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto kursų įstatymas. *Seimo stenogramos*. 3-iasis Seimas, II-oji sesija, 41-sis posėdis, 1926 m. lapkričio 9 d., p. 13–22, <http://www.epaveldas.lt/vbsp/biRecord.do?biExemplarId=213151&biRecordId=39621>

Karininkams aukštąjį karo mokslą užsienyje eiti įstatymas. *Vyriausybės žinios*, 1921 m. spalio 28 d., Nr. 72, eil. 647, p. 1.

Karininkams aukštąjį karo mokslą užsienyje eiti įstatymo pakeitimas. *Vyriausybės žinios*, 1922 m. spalio 16 d., Nr. 110, eil. 854, p. 1.

Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokyklos statutas. *Vyriausybės žinios*, 1935 m. liepos 3 d., Nr. 487, eil. 3402, p. 2–4.

Radus-Zenkavičius L. Dėl karo doktrinos priėmimo Lietuvos kariuomenė. (Dokumentą publikuoti parengė dr. V. Jokubauskas.) *Karo archyvas*, 2015, Nr. 30, p. 195–237.

Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos įstatymas. *Vyriausybės žinios*, 1938 m. gruodžio 10 d., Nr. 627, eil. Nr. 4503, p. 557–558.

Literatūra

Ališauskas Kazys. *Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės 1918–1920*. Čikaga, Lietuvių veteranų sąjunga „Ramovė“, t. 1, 1972.

Aničas Jonas. *Generolas Silvestras Žukauskas 1861–1937*. Vilnius, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, 2006.

Atsargos karininkų uždaviniai. *Kardas*, 1934, Nr. 1 (178), p. 15.

Ažubalis Algirdas, Kazlauskaitė Markelienė Rolanda, Petrauskaitė Audronė, Puzinavičius Bronius, Žigaras Feliksas. *Karo pedagogika Lietuvoje (1918–1940 m.)*. Vilnius, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2007.

Balčiūnas Juozas. Pirmieji Karo mokyklos žygiai. *Mūsų žinynas*, 1928, t. 15, Nr. 45, p. 441–446.

Bukelevičiūtė Dalia. *Lietuvos ir Čekoslovakijos dvišalių santykių dinamika 1918–1939 metais*. Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla, 2010.

Bulvičius Vytautas. *Karinis valstybės rengimas*, 1–2 dalis. Kaunas, Kar. štabas, Spaudos ir švietimo skyrius, 1939.

Dirmantas Stasys. Aukštieji karo technikos kursai. *Mūsų žinynas*, 1928, t. 15, Nr. 45, p. 427–440.

Galvydis-Bykauskas Jonas. Karo mokyklos daigai. *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 3–8.

Jakštys Gintautas. Lietuvos karininkų rengimo ypatumai Baltijos regiono karo mokyklų raidos kontekste 1919–1940 m. *Globalizacijos iššūkiai ugdymo procesui: visuomenė ir kariuomenė*. Vilnius, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2013. p. 170–185.

Jankauskas Vidmantas. *Nepriklausomos Lietuvos generolai*. Vilnius, Vilniaus dailės akademijos leidykla, I dalis, 1998.

Jodauga Juozas. Kariuomenės mokymas. *Lietuva 1918–1938*. Leidinys, skirtas 20 metų Lietuvos nepriklausomybės sukakčiai paminėti. Kaunas, Kooperacijos bendrovė „Spaudos fondas“, 1938, p. 77–100.

Jokubauskas Vytautas. „Mažųjų kariuomenių“ galia ir paramilitarizmas. Klaipėda, Klaipėdos universiteto leidykla, 2014.

Jonaitis Mindaugas. Aspirantų tarnyba: studentiška karo prievolės alternatyva (1926–1940 m.). *Kariūnas*, 2015, Nr. 3, p. 23.

Knezys Stasys. Lietuvos kariuomenės karo mokykla 1919–1940 metais. *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, t. 2. Vilnius, Lietuvos nacionalinis muziejus, 2002, p. 348–349.

Lesčius Vytautas. *Lietuvos kariuomenė 1918–1920*. Vilnius, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Leidybos centras, 1998.

Liekis Algimantas. *Lietuvių karyba ir ginkluotė*. Vilnius, Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2002.

Listopadskis Juozas. *Laisvės ir vergijos metai*. Vilnius, Mintis, 1993.

Melys Jonas. Pirmoji Karo mokyklos laida ir Lietuvos kariuomenės kūrimas. *Kardas*, 1934, Nr. 22, p. 451–454.

Mikša Petras Algis. Lietuvos karininkų studijos Čekoslovakijoje. *Lietuva ir Čekija*, Nr. 5–7, p. 198–295.

Pilka Petras. Vytauto Didžiojo aukštosios karo mokyklos sulaukus. *Kardas*, 1938, Nr. 24, p. 578–579.

Petrauskas Kazys. Karo mokyklos kūrimosi pradžia. *Kardas*, 1929, Nr. 7, p. 106–108.

Petrauskaitė Audronė. Karininkijos dorovės problemos prieškario Lietuvoje. *Karo archyvas*, 2006, t. 21, p. 117–135.

Puzinavičius Bronius. Karininkas – pedagogas ir vadas (pagal 1921–1940 m. Lietuvos karių spaudos publikacijas). *Karo archyvas*, 2006, t. 21, p. 67–116.

Statkus Vytenis. *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m.* Chicago, Illiois, Vydūno jaunimo fondas, 1986.

Surgailis Gintautas. Draugiškų valstybių karininkai Lietuvos karinėje tarnyboje 1919–1920 metais. *Karo archyvas*, 1992, t. 13, p. 187–204.

Surgailis Gintautas. Generolas Jonas Galvydis-Bykauskas. *Lietuvos krašto apsaugos ministrai ir kariuomenės vadai*. Vilnius, Vytauto Didžiojo karo muziejus, t. 2, 2008, p. 329–340.

Šipelis Juozas. Penkiolikai metų prasliskus. *Kardas*, 1934, Nr. 22 (199), p. 441–444.

Škirpa Kazys. Susirūpinkime savo aukštosios mokyklos reikalu. *Kardas*, 1927, Nr. 13–14, p. 180–184.

Šliogeris V. Karo mokykla Kaune ir Vilniuje. *Karys*, 1964, Nr. 8, p. 227–235.

Štencelis Bruno. Aukštieji karininkų D. L. K. Vytauto kursai. *Mūsų žinynas*, 1928, t. 15, Nr. 45, p. 389–426.

Tvaronas Pranas. Karo mokykla 1919-20-21 m. *Kariūnas*, 1934, Nr. 13–14, p. 11–19.

Vaičeliūnas Juozas. *Tėvynės sargyboje: Lietuvos karininko-lakūno atsiminimai 1932–1941 m.*, Sudbury, 1955.

Visockis Albinas. Su svetima uniforma. *Karo archyvas*, 1997, t. 14, p. 26–38.

Žukas Konstantinas. Kariuomenės auklėjimo bruožai (Lekcijos, skaitytos Aukštuosiuose karininkų kursuose). *Mūsų žinynas*, 1922, t. 3, Nr. 8, p. 303–306.

Žukas Konstantinas. *Žvilgsnis į praeitį: žmogaus ir kario atsiminimai*, antrasis leidimas. Vilnius, Mintis, 1992.

Įteikta 2019 m. lapkričio 8 d.

TRAINING LITHUANIAN MILITARY OFFICERS IN THE INTERWAR PERIOD (1919-1940)

Doc. dr. Feliksas ŽIGARAS

The emerging armed forces of the newly independent Lithuania were in great need of well-trained, patriotic, and highly qualified officers. During Lithuania's independence battles against the Bolsheviks, it was decided to establish a military school in Kaunas as a matter of urgency. On 25 January 1919, an officer by the name of Jonas Galvydis-Bykauskas, who had extensive military experience and who had led a regiment in the army of czarist Russia, was appointed head of the military school. The date of his appointment is the actual day of the establishment of the Military School.

The activities of the newly established military school had expanded, and it quickly became a strong and reliable pillar in terms of learning the elements of formation, as well as in improving the training and certification of soldiers. On 6 July 1919 the first group of officers graduated: eighty-nine lieutenants (then called *karuzas*) and seven non-commissioned officers all earned the rank of officer in various military units. After graduating from military school, the first Lithuanian officers went to the front in July 1919. The establishment of the military school had important ideological significance. The first graduate officers strengthened already-formed military units, and expanded them into larger units, as well as compensating for losses suffered in battle. Until 1940 and the Soviet occupation, the military school prepared and awarded diplomas to twenty groups of students which were now ready for active military service: covering a total of 1,905 fully trained officers.

In peacetime, the military school prepared and awarded diplomas to a sufficient number of officers as was necessary for the Lithuanian Armed Forces. From 1926, the training of reserve officers started at the military school, and the service of aspirants was established. Until 1940 and the Soviet occupation, the military school prepared and awarded diplomas to fourteen groups of aspirants, covering a total of 2,585 reserve officers

who were now classed as being fully trained. In this way, Lithuania's defence potential was strengthened.

The officers of the not-yet-fully-developed Lithuanian Armed Forces were very unequally prepared. In order to standardise the military and general education of officers, on 13 April 1921 the Higher Officers Courses were established, which became the norm until they were withdrawn from their initial activities around 1930-1933. On 15 July 1923, by the order of the president of the republic of Lithuania, the courses were renamed: for seven years they were referred to as the Higher Officers Courses of Grand Duke Vytautas of Lithuania; in 1930 - the year of Vytautas the Great - they were named the Vytautas the Great Officers Courses. The courses provided officers with specific theoretical and practical knowledge, broadened their general and tactical horizons, and encouraged officers to keep learning and training.

On 1 January 1924, the Higher Military Equipment Officers Courses were established, with these eventually being merged with the Higher Officers Courses on 5 September 1926. They trained skilled pioneers as well as railway, communications, and transportation officers.

However, the general level of training for officers was not very high, so Lithuania simply had to train its senior officers abroad. Until 1931, there was no higher military education institution in Lithuania, and therefore officers who needed specific training or who sought to acquire a rarer military qualification were sent to foreign intendants, military equipment, naval, and cavalry schools. However, even following the establishment of a higher military education school in 1931 (in the form of the General Staff Division), contacts with foreign schools were not broken off. Foreign military and special schools trained specialists for the Lithuanian Armed Forces, who applied their knowledge upon their return to Lithuania.

However, studying in foreign military schools posed a number of problems. When such a situation arose, it was decided to establish a higher military education institution in Lithuania. Therefore, in 1931, the General Staff Division was established within the Vytautas the Great Officers Courses, with a programme which was equivalent to those of the academies of the general staffs of other countries. On 10 December 1938 the president of the republic of Lithuania, Antanas Smetona, promulgated a law which had been passed by the Seimas, according to which

the Vytautas the Great Officers Courses were now to be known as the Vytautas the Great Higher Military School, the aim of which was to provide officers with the knowledge they needed of higher military science, while also serving to develop and improve military science and apply its results to the conditions and needs of the country. The beginnings of this school also saw the beginning of the development of new military doctrines for Lithuania.

Therefore, despite the extremely difficult internal and external conditions in independent Lithuania, the country managed to create a perfect and effectively-functioning system of training and retraining for officers of the Lithuanian Armed Forces, which ensured the training of officers at all levels and formed a well-educated and experienced group of officers, one which had previously been destroyed by Soviet occupation.